

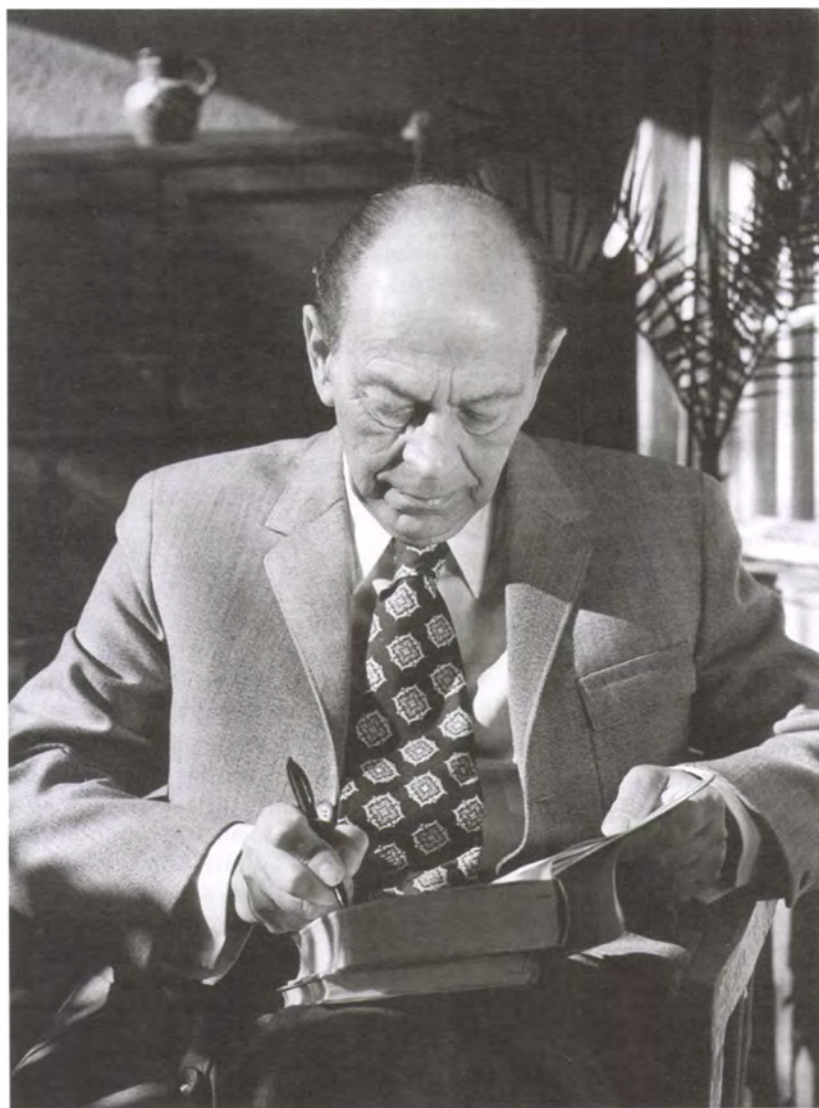
„a világnak mégis ritmusa van”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XXIII. EVFOLYAM 2012. 8. (598.) SZÁM – ÁPRILIS 25.

ára 2 lej

Örkény István (1912–1979)

SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER

Agytornagyakorlatok Örkény tanár úrral

„A bölcsesség (...) nem más, mint helyes látás, mely abban segít minket, nehogy másnak lássék a világ”¹ – figyelmezteti a buddhista mester a tanítványait. De mitől lesz helyes a látás? Miféle perspektíva kell ahhoz, hogy megfelelő módon érezzük és értelmezzük a világot? Lótuszülés? Meditáció? Kolostori magány?

Örkény István sajátos technikát és nézőpontot ajánl e szemlélődéshez, melynek ugyanúgy megvan a maga különleges bája – *Made in Central-Europe* –, mint a távol-keleti légzésgyakorlatoknak: „Szíveskedjék terpeszállásba állni, mélyen előrehajolni, s ebben a pozitúrában maradván, a két lába közt hátratekinteni: Köszönöm. Most nézzünk körül, adjunk számot a látottakról. Íme, a világ fejtetőre állt.”² Így aztán a fonákjáról szemlélhetjük, s azt is felfedezhetjük benne, ami máskülönben rejtve maradt volna előttünk. Ez a sajátos látószög, esztétikai minőség érvényesül Örkény írói világában, a komikumnak egy ambivalens változata: a groteszk, mely a szélsőségesen össze nem illő elemek szokatlan társításával egyszerre kelt nevetséges és borzongató hatást.

A groteszk a huszadik század jellemző esztétikai minősége. Azé a századé, amelyben embermilliók alapvető léttapasztalatává vált az élet képtelenségként való megélése. Sok millióan vesztek oda vagy nyomorodtak meg lelkiileg-testileg az első és második világháború pokláiban, a szélsőbaloldali és szélsőjobboldali önkényuralmi rendszerek halál- és kényszermunka-táboraihoz. S akik nem pusztultak bele e „szép új világok” valamelyikébe, Európa keleti fertályában még évtizedeken át vegetálhattak skizofrén módon a náciizmust és fasizmust túlélő kommunista államok orwelli valóságában, a Ceaușescuk és Kádár Jánosok *hard* vagy *soft*, de mindenképpen a humánumot megcsúfoló, magukat a történelem legemberségesebb társadalmaként definiáló diktatúráiban. Örkény István sem filozófiai kézikönyvekből szerzett tudomást a lét abszurditásáról; a század válogatott rémségeit saját bőrén tapasztalhatta meg, hogy aztán a fekete humor és a groteszk sajátos szemszögéből láttassa olvasóival.

Pedig minden olyan simának tűnt az elején. A zsidó származású, jómódú, pesti értelmiségi családban született Örkényre tisztességes polgári lét várt: a piaristáknál végzett középiskolai tanulmányait követően a Műegyetem vegyészmérnöki karára iratkozott be, majd gyógyszerészhallgató lett, aztán rövid londoni és párizsi kitérő után befejezte vegyészmérnöki tanulmányait. Ezt követően vége is szakadt annak, amit mindközönségesen konszolidált polgári egzisztenciának szokás nevezni az életrajzokban.

>>>>> folytatás az 5. oldalon

- Gálfalvi Györggyel beszélget Láng Orsolya
- Szőcs István: Álom s esős idő
- Sigmond István: Molekulák 26.
- Kabdebó Tamás versei
- Kritikák Bodor Ádám legújabb regényéről
- Szántai János: Ki ez a Kertész Mihály?
- A NAGY KILOMETRIK

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

Kedves Olvasóink! Kérjük, támogassák adójuk 2%-val a **HELIKON** folyóiratot.
ASOCIAȚIA CULTURALĂ HELIKON COD FISCAL: 5561950
CONT BANCAR: RO43RNCB0106026589510001 BANCA: BCR CLUJ
Köszönjük!

Beszélgetés a 70 éves Gálfalvi Györggyel

„Mindig közel engedtem magamhoz a kételyt”

– Az előbb, amíg az interjúra készülődtem, Ön megjegyezte, hogy az interjú arckép, de önarckép is. A kérdés a kérdezőről árulkodik, a felelet sokszor a riportert helyett beszél. Ezek szerint a riportert nem más, mint rejtőzködő író?

– A jó kérdés azt váltja ki a kérdezettből, amit a kérdező nem tud, de el akar mondani. Én a *Marad a láz?* című kötetemmel annak idején elmondtam az 1975/76-os közérzetemet. Az volt a legszebb pillanat, amikor a riportert a beszélgetés második, harmadik órájában rádöbbsent, hogy valami olyasmit mondott ki a beszélgetésünk alatt, amit addig nem fogalmazott meg még önmagának sem. Kétségtelen, hogy sokszor bújtam a kérdések mögé. De az a fajta rejtőzködő vagyok, aki küzd a rejtőzködésével, mert el akarja mondani magát. A közölhetetlenségem ellen lázadok, amióta csak írok. Ha valaki elolvassa a riportjaimat vagy akár a szociográfiáimat, akkor talán mindenekelőtt megérzi bennük az igazságra való törekvést. A cenzúra nemcsak korlát volt, hanem önkorlát is, amit valahogyan ki kellett játszani. Persze ugyanazokat a dolgokat el lehetett mondani, mint rendszerváltás után, csak sokkal bonyolultabban. Már az *Ifjúmunkásnál* (1965 decembere-től voltam a riportrovat szerkesztője, Dali Sándor nagyszerű főszerkesztő közbenjárására), de később az *Igaz Szónál* (1970-től) is megtapasztalhattam, hogy számolnom kell a beavatkozási viselkedésem kockázatosságával. Érdekes módon pont a cenzúra megszűnésével hagytam abba a riportterkedést, hiszen '89 után a főszerkesztés minden időmet lefoglalta. Miután Markó Béla elment politikusként, lapvezető lettem a *Látónál*. '90 után kinyílt a világ, addig mindössze háromszor jártam Magyarországon. Ezek az utazások többnyire a laptámogatók felkutatásában merültek ki. 42 évig voltam szerkesztő, és ha megkérdezik tőlem, hogy minek tartom magam (írónak, szociográfusnak, kritikusnak), ak-

kor a szerkesztőséget szoktam mondani, ez áll hozzám a legközelebb.

– Mióta nyugdíjba ment, nem hiányoznak a korábbi tevékenységek?

– Nem. Továbblapoztam. Először is szusszantam egyet, és csak azután vettem számba a könyveket, amelyek a könyvespolcomon álltak olvasatlanul. Hátramentem a kertbe, végignézttem a fákat. És elmentem úgy Pestre, hogy senkivel sem kellett a befolyásos övezetek szerint barátkozni. Rádöbbsentem, hogy így is lehetett volna élni. És benem lett volna hajlam, hogy életörömmel és teljes egyéniséget kibontakoztatva örüljek az életnek. Amikor pedig kezdtek volna elsimulni a dolgok, akkor megkaptam a szekusdossziémat (ebből a *Látóban* is megjelentettem részleteket). Ettől az élménytől máig sem tudtam igazán magamhoz térni. Nyilvánvaló, hogy nem éltem a rendszer szabályai szerint, úgyszólván „ellenéltem”, de nem voltam veszélyes eleme a kommunista társadalomnak. Ennek ellenére hatalmas energiát fordítottak rám is, legalább öt embernek biztosított az én személyem munkát, megélhetést. Valami végzetesen el volt túlozva. Egyetlen napomról öt jelentés született. Tulajdonképpen mi szállítottuk a Szekunak a híreket, amiért nagyon hálásak is voltak, csak nem igazán tudták ezt felénk közvetíteni. Reggelente a szerkesztőségben (az *Igaz Szónál*) kicseréltük egymás között a híreket, amelyeket begyűjtöttünk a *Kossuth Rádió*, a *Szabad Európa*, az *Amerika Hangja* és a *Vatikáni Rádió* híradójából. Ezeket ők kijegyzetelték és tájékoztatták a különböző ügyosztályokat. Mindeközben nem történt semmi, azon kívül, hogy „vastagodtak” a dolgok. Meg kellett szervezni a Magyarországról jövő élelem- és gyógyszer szállítmányokat, az oda kicsempésztett levelek, könyvek útját. Voltak futárok, akiket nem ismertünk, de tudtunk róluk. Sok-sok szálát egymásba fűzve, a jó ügyre kész embe-

reket mozgósítva fenn tudtuk tartani a kommunikációt Magyarországgal. Ez volt az úgynevezett ellenállás. Az illyé-si magasban lebegő hazával párhuzamosan kialakult egy mélyben működő haza, a határok alatt. Az egymásra utaltság élményével ekkor szembesültem igazán, az áldozatkészségnek és a civil kurázsinnak ebben a visszaszorított megnyilvánulásában.

– Mit jelentett a „forradalom” központjában lenni?

– December 22-én én mondtam Markónak, hogy meglátod, nem lesz itt változás. És valóban, ugyanazok az arcok jöttek velünk szembe a hivatalokban, az egykori vattatitist rendelte ki Sütő András háza elé az őrséget, hogy ne essék bántódása. Tehát, ahogy Székely János mondja, a világ szerkezete megváltoztatható, de a törvényei nem.

– Milyen volt vele együtt dolgozni?

– Nehéz volt vele egyetérteni abban, hogy nem kell lázadni, hogy a cselekvő ember ugyanakkora embertelenséget követ el, mint a belenyugvó. Szerinte a passzív emberek mindig szenvednek a cselekvésre készek miatt. De miután nyugdíjba ment, nagyon jóban lettünk. Ő nem volt társasági ember, senkivel nem járt össze. Hozzám egy idő után elkezdett járni. Majd az első RMDSZ-kongresszusra írt egy nagyon szép szöveget arról, hogy mik a tanácsai, amelyet én a 65. születésnapjára készült *Látó*-számban megjelentettem. Végül mégis kidugta a csiga a fejét a házából (hogy őt plagizáljam), ő, aki mindig azt hangsúlyozta, hogy nincs szüksége a világra. Belátta, hogy nem maradhat az ember következetes, ha az elvei irracionálissá válnak.

– Az *Igaz Szó* legendás alakokat gyűjtött maga köré. Hogyan működött együtt Székely Hajdu Győzővel?

Gálfalvi György

1942. április 28-án született Marosvásárhelyen. Középiskoláit szülővárosában, a Bolyai Farkas Líceumban végezte, az Unirea–Egyesülés Líceumban érettségizett (1960), a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen magyar nyelv és irodalom szakos diplomát szerzett (1965). Öt éven át az *Ifjúmunkás* szerkesztőségében dolgozott Bukarestben; 1970-től az *Igaz Szó* több rovatának szerkesztője. A sajtóban először irodalmi kritikákkal jelentkezett, majd a riport műfajához fordult, és további pályáján ez maradt fő írói megnyilatkozási formája. A második Forrás-nemzedék 11 képviselőjét szólaltatta meg *Marad a láz?* című interjúkötetében (1977). További fontos művei: *Szülőföldön, világszelen* (riportok, 1974), *Találkozásaink* (íróportrék, 1989), *Egy áruló monológja* (naplójegyzetek, 2000). 1991-től a marosvásárhelyi *Látó* irodalmi folyóirat főszerkesztő-helyettese, 1993-tól 2005-ig a lap tényleges vezetője, majd főszerkesztője.

– Ők annak idején osztálytársak voltak. János mint nem párttag, bizonyos fókig mint megbélyegzett ember (a *Mélyvizek partján* című második kötete nagy botrányt kavart), függött a Győző jóindulatától, aki idehívta Kolozsvárról, lakást adott neki, a feleségének állást szerzett, és élvezte azt, hogy ha őt a sztálinista dogmák hangoztatása miatt támadják, azt mondhatja: hogy ő ad kenyeret Székely Jánosnak. Engem is az *Ifjúmunkás*nál szerzett nevem miatt hívtak az *Igaz Szó*hoz. Szegény Bajor Bandit (Bajor Andor) végig pórázon vezetett, pedig ő nagyon értelmes ember volt, sok mindent élesen és jól látott. Valahogy mégis alája került a Győző manipulációjának. Papp Ferenc (a szocialista témájú műveiről híres író) én *A gyökerek alatt* című regényéért, *A részeg vadőr* egyes novellái miatt tartom nagyra) szemben állt vele, de ő egyébként Székely Jánossal is. Ezeket az elmentéket a közös ügy, egy színvonalas irodalmi folyóirat létrehozásának szándéka tette elviselhetővé. Hajdu Győzőnek volt szimata, tudta, kiknek kell szerkesztésre kiadni bizonyos tematikus számokat.

– És amikor Önnek megadatott, hogy egy irodalmi lap irányítását vegye kézbe, követett-e valamilyen elvet? Milyen kritériumok alapján gyűjtötte össze az embereket?

– Én sosem voltam az irányzatosság híve. Lendület volt bennünk, annak köszönhetően, hogy éreztük magunk előtt a teret. A *Látó* is ennek a lendületnek köszönhetően alakult meg, hívtuk az embereket és ők jöttek. Azt én már az elején megéreztem, hogy az Írószövetség nagylelkűsége nem fog örökké tartani, és az év végi kongresszuson már közölték is velünk Bukarestben, hogy álljunk át negyedévente megjelenő lappá, és a szerkesztőség létszámát csökkentjük négyre. Én ezt, enyhén szólva, nem tartottam be, ezért támogatók után kellett nézmem. Hajdu Győző már '88-ban feljelentett engem, amiért olyan embereket támogatok, mint Kovács András Ferenc, aki a *Magyar grammatika* című „irredenta” versét megjelentette a *Kortársban*. Markó meg én már kezdetől fogva szorgalmaztuk, hogy felvegyük a szerkesztőségbe. Láng Zsoltért KAF kezkeskedett, idehívtuk, ő beállított, és ezennel fel lett véve. Nem volt „káderezés”, nem is néztünk az emberek múltja után. A titkárnőnk, Lepedus Julás beállított, hogy hallott az állásról. Felvettük. Ugyanígy Szőcs Katalint, a korrektort. Tulajdonképpen ez a csapat majdnem változatlan összetétellel van ma is jelen, és ez azt jelenti, hogy komolyabb konfliktusok nélkül képes működni. Jó lapot akartunk csinálni, ezen belül persze mindenki egy kicsit másként, de állíthatom, hogy ez a sokféleség inkább javára vált a lap profiljának, mint hátrányára. Egy lapterjesztőt tettem ki, nem sokkal a felvétele után, akivel nem igazán értettünk egyet a munkaköre lé-

nyegét tekintve. Amikor felszólítottam, hogy ideje lenne elkezdni a munkát, azt válaszolta, hogy egy lap vagy olyan jó, hogy magától terjed, mint az AIDS, vagy megette a fene az egészét. Ekkor Zalaegerszegen több előfizetőnk volt, mint Vásárhelyen...

– Az évfordulók befolyásolták Önt valaha?

– Soha. Az én cövekeim máshol vannak beütve a földbe. Nem az a lényeges, hogy az ember most hetvenéves, vagy éppenséggel most forradalom van. Tizenhat éves koromban (kicsapott diák lévén éppen segédkönyvtáros voltam a Szakszervezetek Házában), Balázs Ferenc könyveinek hatására eldöntöttem, hogy mit akarok csinálni. Feladatot vállaltam. Két év múlva a kezembe került Németh Lászlótól *A minőség forradalma*, ez méginkább megerősített, sőt, más szintre is emelt. Nem vagyok vallásos ember, még csak istenkereső ember sem, nem ilyen értelemben használok a Feladat kifejezést. Én ezzel a létezés-technikával tulajdonképpen megúsztam az életemet. Rengeteg alkalmam lett volna félrecsúszni, mint ahogy oly sokak vesztek el ebben az ellehetetlenítő gépezetben. Ifjúságom legjobb barátja, Szőcs Kálmán vallásosan hitt a kommunizmusban, és amikor ezzel kapcsolatban felmerültek a kételyek, beleroppant. Felakasztotta magát. Nekem az volt a szerencsém, hogy mindig közel engedtem magamhoz a kételyt, semmit nem vettem evidenciának.

– Nem egészen idevágó, de mégis eszembe jutott Gyimesi Éva...

– Ő a szó szoros értelmében volt vallásos, neki az istenhit mankó volt. Az ő vallásossága belső bizonytalanságot jelelt, és erre nagyon kevesen gondoltunk vele kapcsolatban. Ezt a 70-es évek végéig sosem hangoztatta, még a legintimebb beszélgetések alatt sem. Később igen, sőt valamiféle hivalkodást is éreztem benne, amikor a hitéről beszélt. Én, mint kételkedő, mindig kutattam a titkát, hogy ez a kitűnő elme miért manipulálja magát. Mert erről volt szó, és erre akartam rávezetni. De falba ütköztem. Úgy éreztem, hogy lemondott a rációról, és ez borzasztóan lefegyverző és kétségbeesítő volt számomra.

– Van-e valami, amit így utólag és visszamenőően szívesen megváltoztatna?

– Nekem óriási szerencsém volt a korosztályommal. Aki talán a legközelebb áll hozzám belőle, az Király Laci. Ő írta, még az első kötetében, hogy „mért választottad ezt az utat vándor / nem választottam szembejött velem”. Nos, ezzel én is így vagyok. Én rendkívül élénk fantáziával vagyok „megátkozva”. El tudok képzelni magamnak egy másik életet. De abban is szerkesztő vagyok, csak más körülmények között, remegő gyomor nélkül. Ebben a másik életben nem kell

magamat állandóan lefojtani. Szilágyi István barátom (és bajtársam) egyszer azt nyilatkozta, hogy többet verekedett volna. Ez a látszólag higgadt, a racionalizmusával mindent lebírni képes ember tudja, hogy milyen lélekromboló tud lenni az, ha egy kiérdemelt pofon az ember markában marad. Ezt én is tudom. A civilizált ember uralkodik magán, de van olyan helyzet, amikor a civilizáció nevében nem szabadna uralkodnunk magunkon. Megloptuk az életünket, tompítottuk magunkat. Akarva-akaratlanul értelmileg is, nehogy sokat töprengvén kényelmetlen konklúziókra jussunk, mert azokkal nem volt mit kezdeni. Elaltattuk az érzelmeinket is. Én két gyermeket tettem le a társadalom kezébe tűszként. Zsarolhatóvá váltam, ezért meg kellett húznom magam, hogy ezzel ne éljenek vissza. Az állandó veszélyérzet így is megvolt bennem a két lányom miatt. Az egyetlen életünket nem élhetjük át teljesen, és ezt már nem lehet visszacsinálni. De azt mondom, történetetett volna rosszabbul is.

– A nemzedékről beszélt. Mi volt a nagyon erősen közös Önökben?

– Vannak dolgok, amik a levegőben vannak, ez tart össze egy nemzedéket. Az enyém kollektivitásban gondolkodott, de nem úgy, hogy ne tudtuk volna: a közösség személyekből áll. Az útpépítőkről például legalább négyen írtak verset. Ugyanazok a problémák foglalkoztattak, ugyanazokat a könyveket olvastuk (Szoltsenyicin *Ivan Gyeniszovics egy napja*, Jevtusenko, a magyarországi költők), ugyanazokat a lányokat szerettük. Rengeteg vers van a fejemben még most is, mert ültünk a kocsmában és versekkel beszélgettünk.

– És ki volt ebben a nemzedékben Gálfalvi György?

– Lúdas Matyival szólva: magam lá. Én mindig tudtam a helyemet az irodalmi életben. Közhelyesen szokták mondani, hogy az irodalom nem löversenypálya. Valóban nem az. Nekem nem voltak nagy ambícióim, tudván, hogy mindazt megteszem, amire képes vagyok. Most is, a szekusdoszién elmélkedve, nem akarom addig kiadni őket a kezemből, amíg fel nem dolgozom, magamban és szövegként egyaránt. Én a máságotam mindig hiányként éltem meg. Könnyedébb kellett volna lenni, rugalmasabb, hogy nekem könnyebb legyen. De ez a hiány bizonyos értelemben kitöltött valamit, és ezt mindazok ugyanígy élték meg, akik hasonlóan voltak másak. Ellentmondásnak tűnhet, hogy bár tudom, könnyebb lett volna és célravezetőbb, ha nem lett volna bennem annyi gátlás vagy görcs, biztonságot jelent ez a plusz. Nem vagyok mazochista, nem arról van szó, hogy élvezkednék a saját frusztráltságomban. Egy frászt. De nem cserélnék senkivel.

CSEKE PÉTER

Egy műfaj „hadtörténetéről”

avagy a hetvenéves Gálfalvi Györgyről

Még nem kérdeztem meg a szekuritátés dossziéival farkasszemet néző Gálfalvi Györgytől: milyen feljegyzéseket talált például 1989. június 20-ról. Azt sem tudakoltam: volt-e lelki ereje elmélyedni lehallgatásainak/megfigyeléseinek mintegy hatezer oldalnyi szövegvilágában? Biztosra veszem ugyanis, hogy előbb-utóbb megtalálja az aznap délelőtti telefonbeszélgetésünkről készített jelentést. Amikor is jó sok idő múltán újra kéziratot sürgetett tőlem az *Igaz Szó* számára. „Magad is jól tudod, Gyurka – válaszoltam –, hogy bármit küldenék is, azt úgysem közölhetnétek...” A bármi alatt persze nem akármit értettem. Közös eszményképünk-ről, Balázs Ferencről írtam tanulmányt éppen. Ő még győzködött volna, de rövidre kellett zárnom: „Ne haragudj, vissza kell mennem... a „fiúkhoz.” Harmadnap a Szabad Európa Rádió bementa az újabb kolozsvári törvénytelenéseket.

Nem a nagyobb hatás kedvéért kezdtem ekképpen, hanem hogy érzékeltessem: olyan bajtárs ő, akire az ember rábízhatja az életét. Ilyen volt mindég. Bajvívó. Aki nem elkerülte, hanem „megkereste” a bajt. Ifjú korától azokat kedvelte és azokról írt előszeretettel, akik – kedvenc kifejezésével élve – a „saját barlangjában fojtják meg a hamis realitást”.

Egyetemi hallgató korában a kolozsvári Gaál Gábor Körnek volt hangadó kritikus, s ebben a minőségében lényegében a második Forrás-nemzedék fellépésének előkészítője. Az *Ifjúmunkás*nál töltött bukaresti évei egy sajtóműfaj, a riport szemléleti megújulásáért folytatott küzdelemben teltek el, hogy aztán a mélyebb társadalmi és nemzeti lélegzetvételi szociográfiai riport szálláscsinálója legyen Marosvásárhelyen.

Az *Ifjúmunkás* a romániai magyar lapokat jóval megelőzve vált az 1968-as „liberalizálódás” érzékelőjévé, az újságírói műfajok újjáteremtésének szellemi műhelyévé. A lap szerkesztői a román fővárosban közvetlenebbül tapasztalhatták, hogy NC hatalmi térnyerésének első szakaszában lazult a cenzúra szorítása, az 1968-as politikai olvadással pedig – átmenetileg – megnőtt a szókimondás lehetősége. Nem akármilyen helyzeti előnyt jelentett az sem, hogy az egyetemről frissen kikerült, szellemi-erkölcsi tisztaságért hadakozó, közéleti elkötelezettségű fiatal tehetségek egész sora talált egymásra az 1967/1968 táján újjászervezett vagy frissen alapított szerkesztőségekben. Vita vitát követett: a kimondhatatlan kimondásának költői módozatairól éppúgy, mint a jobb sorsra érdemes újságírói műfajok „vérátömlesztéséről”.

Nem véletlen, hogy ő szította fel a korabeli riportvitát, és hadakozásaival később azt is elérte, hogy az *Igaz Szó* a tágabb karolású, megsokszorozott nézőpontú szociográfiai riport szálláshelye lehessen. Olyan jelentős alkotókat tudott

az ügynek megnyerni, mint például az újságírói műfajokban is jártas Bálint Tibor, aki 1969 táján hatásosan épített be nagyszerű regényébe, a *Zokogó majomba* két világháború közötti sajtóműfajokból szerkesztett szövegmontázsokat. Irni csak lényegbevágó kérdésekről érdemes – hangoztatta Gálfalvi, és a valóság drámaibb érzékeltetését igényelte szerkesztőtől és riportertől egyaránt. Elsősorban saját magától. Az olvasói elvárásokat tapasztalva pedig ekképpen érvelt: „A berepülést végezzék el a berepülőpilóták: a riporter bátorsága társadalmi bátorság.”

Az *Ifjúmunkás* nemcsak a műfaji követelményeket tisztázó vitának adott teret, hanem igazmondó, emlékezetes riportoknak is. Négy és fél évtized mélyéről visszhangzik bennem a kérdés: *Miért váltották le Székely Ferencet?* Ha a kiváló kolozsvári pedagógus neve azóta el is halványult a köztudatban, Gálfalvi tényfeltáró riportja őrzi az akkoriban megszüntetett egyik magyar líceum igazgatójának küzdelmeit. Hiszen egy magatartásformát örökített meg, érzékeltesen. Minden sora az alapkérdésre keresett választ sugallja: *mert túlságosan karakán volt.*

Négy évtized múltán, 2008. augusztus 20-án Kisebbségekért Díjjal tüntették ki Gálfalvi Györgyöt. A budapesti indoklás szerint az egykori *Ifjúmunkás* szerkesztő-riportereként, majd a legismertebb erdélyi magyar folyóirat kritikai rovatvezetőjeként, a rendszerváltást követő napokban pedig a *Látó* irodalmi folyóirat alapítójaként, későbbi főszerkesztőjeként, a romániai magyar közösség művelődési életében végzett értéktérítésért kapta a díjat. „En ebből azt emelem ki – válaszolta a *Krónika* munkatársának kérdésére –, hogy az *Ifjúmunkás* szerkesztője és riportere voltam. Azért is örvendek, hogy megemlékeztek, mert nagyon fontosnak tartom ezt az időszakot az életemben. Ez az évtizedek alatt valahogy elhalványult, pedig amit mi akkor csináltunk 1965 és 1970 között, akkori fiatalok, úgy érzem, sokkal fontosabb annál, mintsem elfeledkezzünk róla.”

Attól kezdve, hogy Gálfalvi 1969-ben „átigazolt” az *Igaz Szó* szerkesztőségéhez, és 1970 őszén hazaköltözött szülővárosába, a szociográfiai riport is egyre inkább polgárjogot nyert a marosvásárhelyi folyóirat hasábjain. „Szociográfiai kutatásnak, riportáznak, közírásnak ilyen nehéz dolga, mint napjainkban, nem volt” – jegyezte fel „okos hadak” gyülekezésére figyelve a nemzedéktárs Farkas Árpád. – De ennyi, »ha török, ha szakad« feladata és felelőssége sem.” Ma sincs másként – tehetjük hozzá.

A *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* 1991-ben megjelent II. kötetének vonatkozó szócikke meglehetősen szűkszavú az *Igaz Szó* szociográfiai riportjait illetően. Holott a leghitelesebben éppen Gálfalvi György – a Gá. Gy.-szignó az ő nevét rej-

ti – rögzíthette volna a műfaj újjászületésének és „felcseperedésének” történetét. Így aztán – az *Ifjúmunkás* riportvitájával együtt – ez a műfajtörténeti fejlemény is elhalványult idővel a köztudatban. Érthető volt Gálfalvi visszafogottsága, ám a róla cikkező B. Gy. [Beke György] sem éppen beszédes. Ez alighanem azzal hozható összefüggésbe, hogy a nyolcvanas évek derekára – amikor is ennek a lexikonkötetnek az anyaga készült – a hatalom szemében már vörös posztóvá vált a tényfeltárás.

Gálfalvi György nemcsak „gyakorlott szerkesztőként”, hanem gyakorló kritikusként – a műfaj iránti „elvárás-horizont” tudatosítójaként is – „besegített” a szociográfiai riportnak. Már a frontáttörés évében szembeszáll azokkal a tarthatatlan előítéletekkel, miszerint „a szociográfiai irodalom fellendülése a provincializmus újabb térhódítása” lenne. „A szociográfia nem több – állapította meg 1971 decemberében –, mint aminek látványos akar: cselekvést, javítást sürgető irodalom...”

Karacsony Sándor: A fény felé

Kecskeméten épp azidőben tartották a szociográfiai írók második országos találkozóját. Annak a felismerésnek a jegyében, hogy a riport és az igazság iker-testvérek.

Minden bizonnyal jóval többet megtudunk majd a műfaj erdélyi „háttértörténetéről” (hadtörténetéről?) is, ha Gálfalvi Györgynek lesz türelme feldolgozni szekuritátés megfigyelőinek jelentéseit.

A szamizdát *Kiáltó Szó* szerkesztésének idején történt: az *Igaz Szó* szerkesztőségéből kikisérve félrevont egy folyosói ablakmélyedésbe. Aggodalmasan tudtomra adta: túlságosan is „magas labdákat” adok megfigyelőimnek. A főszerkesztői szoba felé biccentett. Ahol annyi álnok feljelentés született. Ellenem is. Emlékezetem szerint Gáll Ernő, Kántor Lajos, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár óvtak és bátorítottak annyira, mint a későbbi Szabó Zoltán-díjas Gálfalvi György akkoriban.

Agytornagyakorlatok Örkeny tanár úrral

>>>> folytatás az 1. oldalról

A második világháborúban munkaszolgálatosként a hírhedt doni frontra vezényelték, majd szovjet hadifogságba került. Hazatérése után volt dramaturg, lektor, gyógyszergyári vegyészmérnök, s közben minduntalan konfliktusba keveredett a kommunista irodalompolitikával: 1958-1963 között az ötvenhatos forradalomban való részvétele miatt nem publikálhatott, s az 1962-ben fella- zuló eltiltás az egy évvel később megje- lent *Niagara Nagykvéház* c. novellája után ismét szigorodott. Szirmai István a *Népszabadság* 1963. március 30-iki szá- mában politikai értelemben rosszhiszemű írásnak nevezte ezt a novellát, „amely- hez hasonló irományoknak nincs helye a magyar sajtóban.” Legismertebb szinpa- di művével, a *Tótékkal* is sikerült kivál- tania a hatalom rosszallását. (Ezt a drá- mát eredetileg filmforgatókönyvnek írta, először *Pókék*, majd *Csönd legyen*, végül *Tóték* lett a címe, aztán a filmgyári visz- szautasítást követően átírta kisregény- nek, s ezután kérték föl arra, hogy ala- kítsa át színdarabbá. A film *Isten hozta, őrnagy úr* címmel végül 1969-ben készült el.) A korabeli irodalompolitikai packá- zások abszurditását mi sem jelzi jobban, mint ami vegyészmérnöki „karrierje” so- rán történt meg vele, amikor éppen szilenciumra volt ítélve: „Ebben az időszak- ban a gyógyszeriparban helyezkedtem el, s néhányan tudtak írói – bár néma – mel- lékfoglalkozásomról. Így történt, hogy az egyik gyógynövénytermelő vállalat föl- kért egy írói mű megírására, az alanti ki- kötésekkel: 1. Ne legyen benne politika. 2. Legyen mese, mely felnőttekhez is szól. 3. Legyen happy endje. 4. Buzdítsa olva- sóit hársfatea fogyasztására, mert ebből az áruféleségből a vállalatnak eladatlan készletei vannak. (...) Munkámért illő tiszteletdíjat fizettek, csak arra kértek, hogy ne ragaszkodjak nevem kinyomtatá- sához. *A beszélő hársfa* névtelenül jelent meg.”¹ Ez az egyetlen eset is jól példázza a hatalom író iránti viszonyulását, azt a cinizmust, kétszínűséget és kisszerűsé- get, amely a rendszer romlottságát jelle- mezte.

Örkeny történeteinek szembe- tünő sa- játossága, hogy hiányzanak belőlük a nagyformátumú egyéniségek, nincsenek bennük heroikus helyzetek, hősi cseleke- detekre ösztönző nemes célok. Ebben a vi- lágban kisember mindenki: áldozat és hó- hér egyaránt, akik esetlenül botladoznak egyik groteszk szituációtól a másikig. A templomban és árnyékszéken elrejtőző, nyugalmat hiába kereső Tót uram, aki kénytelen a szemébe húzva viselni tűzöl- tő-parancsnoki sisakját, ugyanúgy szánni való, nevetséges alak, mint az otthonába vendégként érkező, ám egyre diktatóri- kusabban viselkedő, depressziós, üldözési mániában szenvedő őrnagy, aki a békés faluban minduntalan háborús rémsége- ket lát, s az értelmetlenné váló dobozolás- ban véli megtalálni lelki nyugalma. A *Niagara Nagykvéház* c. novellában tár- sadalmi modellként jelenik meg a kiszol-

gáltatottságra épülő alá- és fölérendeltsé- gi viszony. Ez a történet annak a groteszk példázata, hogy *törvénytörő* az emberek megalázása. Hogy az áldozatok egyene- sen elvárják, hogy terrorizálják őket. A Nikolits-házaspár – még ha nem is fogal- mazódik meg szó szerint bennük az ele- jén – a többi vendéggel együtt azért megy abba a lerobbant budai kvéházba, hogy a verőlegényektől megkapja megalázás- adagját. „– Uraságodnak mi az óhajta- sa? Le óhajt vetközni vagy sem? Nikolits állt, és nézte a négy férfit. Nem érzett félel- met. Nem is volt meglepve. Sejtette, érez- te, sőt tudta, hogy ennek egyszer el kell jönnie. (...) – Ha nem muszáj, nem vet- közőm le. – Dehogy muszáj! – mosolygott barátságosan a trikóinges. – Látom, vi- dékinek tetszik lenni. Parancsolja, hogy szidalmazza is? – Ahogy önök jönnek lát- ják – mondta Nikolits. A trikóinges egy lépést hátrált. – Na, üssétek – mondta. – De ne lazáljon senki. (...) Amilyen buz- galommal láttak hozzá, oly hirtelen abba is hagyták a verést. (...) Nikolits, bár a fe- je megfájdult, és a térde is remegett egy kicsit, nem érezte magát rosszul. Inkább könnyűnek és felszabadultnak érezte ma- gát, mint egy fárasztó, de szép hegyi túra vagy egy jó masszázs után. Szorongása, mely eddig rejtve gyötörte, úgy látszik, megszűnt létezni.”²

Örkenynél átértékelődik az elnyo- mó hatalomról, az intézményesített erő- szakról kialakult hagyományos kép, a gonoszság elveszíti metafizikai mélysé- gét, közönségesé válik, a világ hétközna- pi tartozékává. *Tanuljunk idegen nyelve- ket!* című egypercesében a német katona egy fogpasztástubushoz hasonló henger- ből kenőszót nyom egy szelet kenyér- re, s táplálkozás közben – mintegy mel- lékesen – határozza el, hogy agyonlövi az eléje került, eltévedt, németül nem tudó munkaszolgálatost, akinek a rémülettől iszonyatos gyomorgöcse támad, s utolsó kívánsága mi más lehetne, mint nagydol- gát elvégezni. Van-e ennél közönségesebb helyzet élet és halál határvonalán? A ha- lálós lövés elmarad, helyette a sáros me- zőn békaugrással, majd díszlépésben kell átvonulnia az áldozatnak, amíg lőtávolon kívül nem kerül.

Ezeket a megalázó helyzeteket a tudás, a műveltség sem képes föloldani. A szin- tén a munkaszolgálat élményéből szüle- tett *In memoriam dr. K. H. G.* tanár hőse szellemileg felülkerekedik ugyan a műve- letlen német örön: tanárosan magyaráz neki, miközben a lódögnek ássa a gödört, ám képtelen felismerni a helyzet komoly- ságát, a tudálékosságában rejlő veszélyt, amely végül a halálát okozza: a megsze- gyenített katona egyszerűen lelövi az őt kioktató professzort.

Örkeny sajátos szemléletmódjához sa- játos műfajt is kitalált: az egyperces no- vellát. „A mellékelt novellák rövidségük ellenére is teljes értékű írások. Előnyük, hogy az ember időt spórol velük. (...) Amíg a lány tojás megfő, amíg a hívott szám (ha foglaltat jelez) jelentkezik, olvassunk el egy Egyperces Novellát. Rossz közérzet, zaklatott idegállapot nem akadály. (...)

Előbb a cím, aztán a szöveg: ez az egyet- len helyes használati mód.”³ E novellák előzményei közt ott találjuk az anekdo- tát, a példázatot, a viccet. Közös vonásuk a rövidség, az ötlet művészi rangra való emelése. Az egyperces novellák kitűnően passzolnak Örkeny szűkszavúságához, tárgyias hangvételéhez, patikamérlegen kimért pontosságához. Az egypercesek- re a műfaji változatosság jellemző. Van köztük fantasztikus novella (*Az autóveze- tő*), ars poetica (*Ballada a költészet hatal- máról*), parabola (*A félelem relativitása*). Találunk példát a hagyományos irodal- mi műfajok felülírására. (*A végzet* című egyperces a mese műfaját módosítja, az- által, hogy kiiktatja a *happy endet*, s a történet végét az utolsó mondat jelen ide- jével nyitva hagyja, lebontva így a falat fikció és valóság között.) Jellemző a nem irodalmi szövegek szépirodalmivá téte- le is (*Apróhirdetés, Kivégzési szabályzat, Mi mindent kell tudni*). S vannak olyan meghatározhatatlan műfajú alkotásai is, melyekben a betűkön kívül más gra- fikai elemeket is találunk. (Ilyen például a *Polgártársak!* című egyperces, mely az elhibázott kör rajzával a humánus más- ság iránti toleranciájára is figyelmeztet- het, vagy a Magyarország szóból kirajzolt *Zászló*, melyet Nagy Lászlónak dedikált.) E kísérletező játékok során Örkeny elju- tott az *üres lapig*: „Ezek az »üres lapok« vagy nem létező dolgokról szólnak, vagy pedig olyan létezőkről, amelyekről az író- nak nincs semmi mondanivalója.”⁴

Akár a Nirvána örkenyi változata is le- hetne ez a semmi, az abszurd léthelyzetek megélése utáni megnyugtató megsemmi- sülés. Nem lenne azonban Örkeny iga- zán Örkeny, ha ennyiben hagyná. A világ visszajáról való szemlélését ajánló Tanár úr a legképtelenebb történetével is a léte- zés értelmére kérdez rá, az élet értelmén való töprengésre készíti olvasóját:

„Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk, abból lesz a paprikakoszorú.

Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük koszorú. Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros, éppoly erős. De mégse koszorú.

Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi. Az a madzag, mint tudjuk, mellé- kes, harmadrangú valami.

Hát akkor mi?

Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai ne kalandozzanak összevissza, hanem helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.”⁵

Jegyzetek

¹Su-la-ce: *„Hol lelhető föl a bölcsesség, apát?* In: *Reggeli beszélgetések Lin-csi apát kolostorában*. Írás Kiadó, 2005. 89. o.

²Örkeny István: *Arról, hogy mi a groteszk*. In: *Egyperces novellák*. Palatinus, 2000. 204. o.

³Örkeny István: *Igyunk több hársfateát!* In: *Novellák 2*. Palatinus, 1999. 377. o.

⁴Örkeny István: *Niagara Nagykvéház*. In: *Novellák 2*. Palatinus, 1999. 50-51. o.

⁵Örkeny István: *Használati utasítás*. In: *Egyperces novellák*. Palatinus, 2000. 203. o.

⁶Örkeny István: *Üres lap*. In: *Egyperces novellák*. Palatinus, 2000. 471. o.

⁷Örkeny István: *Az élet értelme*. In: *Egyperces novellák*. Palatinus, 2000. 526. o.

SZÓCS ISTVÁN

Álom s esős idő

„Az is bolond, aki jobban akar táncolni, mint ahogy tud!”

(—)

Megszereztem az *Édes Anyanyelvünk* nevű folyóirat tavalyi 5. számát, mivel hallottam, érdekes tanulmány olvasható benne az álomról, nyelvtudományi szemszögből, vagyis az álomról mint közlésmódról, és hogy egy közkedveltségnek örvendő szerző írta. Sajnos, a folyóirat külleme megrendített, mai modorban: sokkolt, traumatizált, pánikreakciót idézett elő nálam...

Hozzászoktattak a szép folyóiratokhoz: fényes, erős papír, tágas, levegős tördelés, tündöklő gépkocsik, nikkell, króm, wolfram csillog-villog, kristály sziporkázik, jól, de alig öltözött előkelő nőszemélyek, arcunkba harsozó napsütötte pilóta-arcok, nemcsak a kimondottan kereskedelmi arcélű lapokban, de műszaki folyóiratokban is, ismeretterjesztő képeslapokban is. Az utcán kedves, komoly arcú néni ízléses, színes nyomtatványokat nyomnak kezünkbe, hogy segítsenek az Antikrisztussal rövidesen megvívandó harcunkban.

És akkor jön egy folyóirat, amely több mint tízmillió, nagyon is rászoruló olvasóhoz akar szólani: gyenge papír, halvány nyomás, tördelése zsá-lupofák közé szorított betűhomokozó. Seholy egy tájékoztató tengerből vagy szivárványba áttűnő vízesés, egy mosolygó professzor erő-értelmességet sugalló művészi arcképe vagy távoli torony gomolyfelhők között: még bár egy könyvtáros kisasszony sem két-ágú létrán, rövid köpenyben... A szóban forgó álomtanulmány apró, fekete betűlekvár, térköz-távköz nélkül. Felteszem legjobb szemüvegem, nyak-tekerésként forgatom fejem a lámpa alatt, de alig öt sor, és már könnyben ázik orcám.

(Kárpáti Kamil egy regényrészlete jut eszembe: kisfiúként éjjel felébred álmából, a szomszéd helyiség félig nyitott ajtajából erős világosság vetődik a padlóra. A fiúcska az ajtóhoz surran, és leskelődik és megdöbben, elképed: nagynénje hosszú fehér hálóingben a konyhaasztalon térdel, hátraszegett nyakkal és két karját könyörgőn nyújtja ki a csupasz villanykörte felé... A fiú megborzong: micsoda titkos vallási szekta félelmes szertartása ez? Ám kiderül: a néni csak egy vékony varrótűbe akar egy cérnát befűzni!)

Amíg nem tudok vásárolni egy magas amperszámú orvosi lámpát és egy arasznyi szélességű olvasó-na-

gyítót, vagy amíg nem teszek szert egy csinos bokájú és tiszta kiejtésű doktorandára, aki képes értelmesen tagolva felolvasni az említett tanulmányt, addig eltekintek tartalmának ismertetésétől...

Egy nyelv fennmaradása többnyelvű körülmények között: tekintély kérdése. Egy szó, szókapcsolat, de akár a nyelv egésze is adott helyzetben tekintélyt kölcsönözhet valakinek – s ez itt most nem tudakos szóhasználat, ez a tekintély nem végleges, visszavonható, vagy mulékony. Sőt, olykor a kamatait is meg kell fizetni. Régen megfigyeltem, hogy idegen nyelvű környezetben lakó „szórványgyerekek” szívesebben használják azt a nyelvet, amelyen a lakótelep „gyerekbandájának” hangadói szólnak, mint azt, amelyen a nagyanyjuk a konyhában kárpál. (Egyszer hallottam egy kisebbségi politikust álmélkodva elmélkedni arról, hogy annak idején, amikor a magyar labdarúgás olyan híres volt, még Hunyad megyében is több gyereket írtattak magyar iskolába, mint máskor, de később aztán már nem.)

A szóhasználat „beazonosít”: rangot ad, vagy legalábbis elhelyez valahova a rang közelébe. Ha fiatalok csajozásról vagy bulizásról beszélnek, e két cigány szóval jelzik, hogy ők magasabb értelmiségi körökhöz tartoznak, egyetemisták, ugye, vagyis *vagányok*. Ha egy festő a régi németalföldi festőket „azok a holland gyufafejek” néven emlegeti, rögtön tudom, annak idején ki volt professzora, s az milyen vagányan lógatta a lábait, amikor felült az előadói asztalra, s akitől aztán egész terminológiáját, világlátását, sőt világnézetét örökölte, aminek lényege: mindenki le van sajnálva, aki nem tartozik köztük.

A nyelvművelő rovatok és műsorok tisztaság agg művelői hiába igyekeznek a jó népet kenetteljes, nyájas

és csak néha, csakis egy kissé korhóló hangon rávenni, hogy helyesen, sőt „minél helyesebben” használják édes anyanyelvünket, a népnyelv terem-
tő vagy rontó ereje akadémikusok által beláthatatlan. A tömeg felkapja a kerékpár helyett a *bicaj* szót, majd kiterjeszti minden járműre, végül pedig elejti, elfelejti és újat talál ki. *Mikor, mit és miért?* – ezt az Akadémia éppúgy nem tudja, mint a titokzatos gyilkosságokat nyomozó hatóság. Például: a pestiek egy időben a csajokat *spiné*-nek emlegették. Ugyanakkor mondták, hogy *jött egy pók* a minisztériumból. Mindkét szó a német *Spinne*, „pók” jelentésű szóból ered. Ám miért magyarul az eredeti alakot csakis nőre mondják, a lefordítottat pedig kizárólag csak férfira? S utóbbiból aztán *mókus* lesz, majd az is lehull a nyelvtörténeti avarba...

A nyelvben van egy roppant öntisztítási erő, az idegen, idegenszerű és divatszavak kivesznek. Csakhogy ma az „illetékesek” és a „média” éppen tisztulási képesség ellenében törekszik hatni! Latinul már senki sem tud egy igét végigragozni, de mindenki *voksol*, *teatumba* jár, még ha *alma mater*-be nem is járt. A káposztában a töltelék rollni, a pirított burgonya rósájbni, legújabbban a gyógyszerész megint csak patikus lehet, bölcsész-hallgatók meglepődve hallják, hogy a *kémikus*, az *vegyész*, a *kartográfia*, az *térképészet*. Azt senki se érti már, hogy a légkörtan meteorológia, amit különben mindenki rosszul, egy o kihagyásával *meterológiának* ejt, arra sem figyelve, hogy más, kényelmesebb szabályzatú nyelveken egyszerűen csak *meteo*-t használnak!

Egyszóval, csokornyakkendős professzorokra, bőrködmönös médiafőcsovezetőkre, pillangószoknyás manókenekre szürke, színtelen-szagtalan, szánszalmasan szerény kiadványokkal nem lehet hatni! Ilyen lapokat csak írnak, de nem olvasnak!

A tudós nyelvészek például mindig is üldözték a „jól néz ki” szólást, mondván, hogy német tükörfordítás. Az is. De most ne soroljuk fel, hogy mennyi mindent eltűnnek, régimódi felfogásom szerint a hibát nem ajánlatos szemléltetni. A köznyelv azonban felkapta e kifejezést és örökre magáévá tette, vidáman dalolja: kedves barátom, Miki, jól nézünk mi ki! Az olyan kiadványokra pedig, amelyeket a költő el-idézésével így lehetne jelezni: dudvaszedő folyóirat, érte meztől jön foltozott halál... csak ennyit mond: úgy néz ki, mintha be-nézne!

Minden szakterületen jóillatú, kellemes tapintású, színpompás folyóiratokat akarunk, bennük sok-sok ragyogó gépcsodát, álomszép hegyvidéki tavakat és őzike tekintetű lektornókat!

NOVÁK ÉVA

Ünnepeljünk

Ünnepeste. Az arcom
tűzijátékkal megvilágított ég felé
fordított árnyprofilok, a csodavárás
pillanatában,
mint akik azt hiszik, megállítható
és megváltható ez a világ, most
és mindörökké.
Fénykardokkal csatáznak gyerekek,
a felnőttek fegyvertelenek.
Nem látszik, ami napfényben
kibírhatatlan,
ez a hazának becézett, túlfűtött katlan,
ahol a történelem újrahasznosítható
szemét,
ujjcsettintés alatt gyilkosból
gyúródik áldozat,
és a mocskok szintjét a falakon úgy jelölik,
mint régen a nagy árvizekét.
Itt formához idomul a tartalom,
és a forma idomtalan,
a minőség mértékegysége a bővü,
azzal mér boldog-boldogtalan,
itt álszent szövegekkel bárki folyót rekeszt,
itt reggeltől-estig klónoznak
penészes szenteket,
itt a jellem, az erkölcs, az együttérzés
avított kifejezések szótárába úzótt szavak,
itt levegőt az kaphat, aki nyakába
oxigénpalackot akaszt.
Hazai cipőba sült reszelő sem segítene,
túl sűrű a rács, születéstől halálig
építi körénk
a térség, ahol kicsi a téror.
Ez az én országom. Szülőitets tetszése szerint
elnyelő vagy kiöklendező, élő
organizmus.
Anyapótlék, apapótlék, gonosz mostoha.
Leomió partfalak miatt egyre
zsugorodó sziget.
Ünnepestéken felismerhetetlen. Haza.

De nem

Hirtelen hideg, pengeéles, kékes-fehéres
fény sugara elé tévedsz, ez nem baráti,
lág, napsárga fény, mindegyik
makuládat
nagyitva látod, megmutatná csecsemő arcán
a ráncot, katasztrófa elhárítására
nincs remény. A sokk megbénít.
Tehát így látnak mások. Hiába bújsz
félhomályos zugokba, ha teheted,
és miért ne tehetné, nincs közöd
(ne büszkélkedj, ha nem szükséges) senkihez.
Feloldozás kellene vagy élvezetboncolás,
meggyőző
bízgatás, hogy napról-napra egyre jobban,
és akad majd még, aki. De nem.
Erdei út közepén a nyúl, megvakulva
járművek reflektorától, megadva magát,
gubbaszt tehetetlenül, elképzelve, amint
elegánsan táncol el az árokpártig, és
a fák közötti sötétségben eltűnik,
akár egy látomás. De nem.

SIGMOND ISTVÁN

Cinkosok

Az egysejtű az Úr cinkosa. Együtt
vidulnak a földi élőlényeken, akik em-
bernek nevezik önmagukat. Ti meg
azt hiszitek, mert hinni kell bármi-
ben, bármikor s főleg állandóan, szó-
val abban a hitben éltek, hogy például
az önrendelkezés és az önsanyargatás
között óriási a különbség. Miközben
idővel még az is kiderülhet, hogy azo-
nos fogalmak. Az írástudók találé-
konysága végtelen. Ők találták ki a
vámárokat, a jogegyenlőséget és a ha-
lált. A teóriák százezrei isteni suga-
latra születtek. Ennek az ellenkezőjét
is szokták állítani, a kérdés megfej-
tése végtelen idők óta várat magára.
Semmi sem igaz, vagy sosem volt igaz,
vagy minden igaz, vagy igaz lehet,
vagy esetleg igaz, vagy igaz lesz egy-
koron. Az örök munkára fogott agy-
sejtek libikóka szerepe a lét záloga.
Egyensúlyban tartani a semmit a min-
dennel: isteni szerep. Az ember szere-
pe: hinni az öröklétben. És gyakorolni
is. Most ezt csináljuk – mondta a ren-
dező. A színpadon álldogáló színészek
lankadatlan figyelemmel követték a
teoretikus bevezetőt, de jól láthatóan
senki sem értett semmit. Olvasópróba
nem lesz? A rendező elnézett a kér-
dező feje felett, felfele kémlelt, mint-
ha a zsinórpadról bókászó színé-
sz értelmet próbált volna felkutatni,
de hogy a szuffiták közé ilyen meg-
foghatatlan izék nem telepedtek meg,
nem azért nem ütöttek ott tanyát,
mert nem szerették a magaslatot, ha-
nem mert annak idején a magzatvíz-
zel együtt kerültek a lefolyóba, nos, a
rendező megpróbálta érthetőbben kör-
vonalmazni a lényegét, ekképpen: gye-
rekek, nincs szöveg! Az előadás már
régen megkezdődött, és örökké fog
tartani. Így már érthető? A lényeg az,
hogy jelen kell lenni, állandóan, min-
denkinek jelen kell lenni. Mint a nap,
egy olyan nap, amelyik sosem nyug-
szik le. Itt senki sem látott napfelkel-
tét, és senki sem fog napnyugtát lát-
ni. Van ilyen nap? Kérdezhették volna
kórusban is, de csak egyikük érdeklő-
dött, akinek főszerepe lesz, csak még
nem tudott róla. Van, mondta a ren-
dező, nálam van, és bizonyítandó, hogy
az öröklét nem elvont fogalom, nem
csoda, hanem a valóság maga, az elő-
adás nem csak addig fog tartani, amíg
a műszak behozza a koporsókat. Ez
csak színpadi kellék. Intermezzo.
Váratlanul közbejött, de jelentékte-
len esemény. Olyan, mint egy szünet-
jelekből álló, zenei betét. De része a
létnek, életünknek, amelynek sosem
lesz vége. Kezdhették? Szóval: te vagy
az egyes, a látványelem. Az a dolgod,

Molekulák 26.

hogy egyfolytában levetközöl, majd
felöltözöl, aztán újra levetközöl és új-
ra felöltözöl, nemi szerveddel szem-
ben a közönséggel. Sosem állsz meg,
sosem figyelsz másra. Kettes: te kép-
viseled a humort. Egyfolytában ne-
kimész valaminek. Amíg henteregve
röhögni fog a közönség. Például ön-
magadnak. Összeütközöl önmagad-
dal. Világszám leszel. Főnök, ez ne-
kem semmi, mondta önelégülten
kettes. Én mindig világszám voltam,
ugye. Hármass: te egy bilin ülsz. Csóré
seggel. És végleg. És utána is. Nem
nyögsz, nem fitorogsz, nem csinálsz
semmit. Csak elnézel a messzeségbe.
Te látod Istent. Láttatnod kell, a sze-
meddel láttatnod kell, hogy része vagy
a teremtésnek. És a drámai konflik-
tus, kérdezte valaki. Az a kés, mon-
ta a rendező. Véresen lóg az ajtófélfán.
A reflektorok rajta. És senki sem veszi
a kezébe. Meddig? Soha. Csak nézitek.
Mindenki nézi. Kivéve a látványele-
met, a humorost és a bilist. Ti, többi-
ek, vagytok a kórus. Nézitek a véres
kést, közben mozogtok. Egy lépés elő-
re, két lépés hátra. Ez példázza az esz-
mét. Mindent, amit az írástudók ki-
találtak. Aztán jön az intermezzo. A
bilisen kívül mindenki számára be-
hozna egy koporsót. És belefeküdtek
sorban.

És kezdetét vette az ősidőktől tartó,
de most végre megrendezésre kerülő
előadás. A látványelem vetközött, a hu-
mosos bemutatta a világszámot, a bilis
része lett a teremtésnek. Hajnalodott,
egyesek még kitartottak a nézőtérén,
amikor behozták a koporsókat. A bili-
sen kívül sorban befeküdtek a gyalu-
latlan deszkák közé. A fedeleket a mű-
szak leszegezte. Te végleg itt maradsz,
mondta a rendező a bilisnek. Te kép-
viseled az öröklétet. Rád fognak ve-
tőlni a reflektorok, nem pislogsz, be-
lenézel a fénybe, te vagy a teremtés
maga. Most és mindörökké. S miköz-
ben a rendező elhagyta a színpadot, a
reflektorok körülölelték a bilist, a né-
zőtér is végleg kiürült. A koporsókban
egy ideig dörömböltek a sötétben, élet-
jelt akartak adni magukról, vagy csak
az örök dobpergésbe fulladt hangor-
kánt imitálták, melyet az ősröbbanás
óta hallani vél az emberiség, de egy-
re távolabbról sejlenek fel a hangfosz-
lányok, mintha végleg bele akarnának
veszni a végtelenbe. Egy idő után a dö-
römbölés is abbamaradt a koporsók fe-
delén. Az egysejtű még mindig ott ült
Isten jobbán. Lám, mondta az egysej-
tű. Lám, mondta az Úr.

2011

174. Km

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zolt

CSERNA ENDRE

Inába száll

Költő:

szervusz, Alíz! mi a baj? már azt hittem, elmenekültél...

Alíz:

mért? nem akarsz velem itt az esőbe' beszélni?

Költő:

pont leszarom, hogy esik, te akartál mondani ezt-azt!

Alíz:

óh igen, én. bár így lehet érdekesebb hazamennünk!

Költő:

most, hogy már iderángattál, mondd el, mielőtt megfojtalak egy pocsolózában, azonnal..-

Alíz:

nem tudom, én már mért is akartam beszélni veled most...

Élni fesztelen

Élhetnék majd nyaranta a tetőn!
Elmondhatnád, hogy csak angol cigin élsz,
és a sok napfénytől oly barna leszel,
két héten belül, mint rozsdás padok egy
váci játszótéren, ahova leülsz,
mert rágyújtasz és a gyerekekre figyelsz,
aki fogócskázik a barátaival,
aki utolsó lesz, mert majd' elesik
úgy rohan, de elkapják,

sír.

Nem hallod, csak olvasod a Cosmopolitant

Miközben cigizel, és légsz a tetőn,
én krimit olvasnék, mint komoly apák
árnyékban, tengerparton, hihető
indokokkal kikerülve az úszást.
Könyvem főhőse lehetne nyomozó,
aki egyedül dolgozik ügyeken
majd lassan kiderülne, hogy igazából, az egész egy régi,
haszn.. mindegy.

Nyár lesz,
majd élhetnék meztelenül a tetőn.

Instant

Egy instant naplemente porból.
Csak vízbe rakom, s már megy lefele.
Ilyet sajnos nem kapni akárhól,
de én addig fogom osztogatni
meg elherdálni, amíg van belőle.
Azt mondják, jobban üt a kokainnál,
ha az orrba szújják fel tisztán.
Pedig csak egy tasaknyi színes por
napfényből és lejtős utakból.

A szuicid lány dala

A Lánchíd oly rövid,
s mindig azt gondolom,
ha éppen átmegyek,
hogy le kell ugranom.
Egyébként nincs bajom..
csak egy kis zűrzavar..
Tudod, a Zolofitom
hiánya fölkapar...

Minek?

Hiába várok friss havon.

Te késel, s buszom is
még órákat áll (a hóban) Pest előtt.
Így még mindig nem mondd el,
mi fagyasztja a levegőt
folyton-folyvást kettőnk között.
Rájönni van időm,
és most nem kérdelek,
mert távol vagy és késel is.

Úgysem válaszolsz! Így minek?

M. SZABÓ ISTVÁN

Sziklák és farkasok

Előbb a nőstény jött. A hím csak hónapok múltán merészkedett a barlanghoz. Pedig eleget hívtam. Azt a kevéske élelmet is szívesen megosztottam volna vele. Társa, a nőstény ott üldögélt velem. Szívesen voltam a társaságában. Néha dobtam neki egy falatot, elfogadta. Nem akarta, hogy simogassam vagy játszadozzak vele. Kis távolság választott el bennünket. Ha közelebb mentem, hátraugrott vagy elment, másnapig vissza sem jött. Egyetlen hét alatt megértette velem: annyira közel nem fog engedni magához.

A hím először akkor jött a barlanghoz, amikor társa úgy döntött: barlangomban fogja világra hozni a kölykeit.

Itt élek, ebben a barlangban. Pontosan nem tudom, milyen esztendőit írunk, talán az Úr 1432-ik esztendejét. A nevem Anzelm, szüleim egy szerzetes, oktatómester után választották, kit az egyház nem avatott szentté, de a szegények, lelki betegek szentként tisztelik őt. Ha jól tudom, Anzelm kettőszáz esztendeje halott. Egy közeli kolostorban nevelkedett, aztán hazatért szülőfalujába. Röviddel távozása után a kolostor leégett. Sokan azt mondják, hogy a kolostor azért égett le, mert nem az Istent szolgálták benne, hanem a megváltoztathatatlant. Mondják, hogy Anzelm égette le a kolostort. Ezt nem hiszem. Az a szent ember, aki árva gyerekek sokaságát fogadta házába, tanította iskolájában, gyönyörű kódexeket másolt, meggyógyította a vakokat, a bénákat, termőfölddé tette a kiszikkadt, rossz földet, nem gyújtogatna, rombolna.

Szüleim hat éves koromban kolostorba küldtek. De hamarosan kiraktak a rendből. Azt mondták, gyengeelméjű vagyok. Nem tudtam megtanulni az imákat, elaludtam a prédikációk alatt, a körmenetekben összeestem. Testemnek van egy szégyenletes hibája: nem tudom viszatartani szükségleteimet. Gyakran szent helyeken törtek rám, ezért kitiltottak a templomokból, szent helyekről. Tisztátlannak mondtak. Pedig nagyon szeretem az Istent, Jézus Krisztust és a szenteket.

Olykor angyalokat látok. Gyerekkoromban sokkal többet, mint mostanság. Egy alkalommal szólt is hozzám egy. Sokszor másfajta lényeket is láttam. Erről nem szívesen beszélek, mert csúfak voltak, rettenetesek. Láttam, hogy temetéskor ott állnak a halottas ház körül és röhögnek. Rajtam is gúnyolódtak, amikor összezsináltam magam. Azt is láttam, hogy képek megmérgezni az emberek gondolatait.

A nevem Anzelm és itt élek ebben a barlangban. Remete vagyok.

Úgy történt, hogy egy napon azt mondta nekem egy angyal: Anzelm, miért tűröd, hogy az emberek kicsúfoljanak? Mire én kérdeztem: mit tegyek? Verjem meg őket? Az angyal intett: ne bántsd őket. Menj el innen, légy remete. Akkor boldog

leszel. Étked felől ne aggódj, meglesz az mindennap.

Hová menjek?

Az angyal kézen fogott, vezetni kezdett. Napokig vándoroltunk. Ha valakik meg akartak támadni, valami miatt elfutottak. Ha éhes voltam, mindig volt gyümölcs, gyökér, ha megszomjaztam, mindig akadt egy tiszta, édes forrás.

Hosszú út után nagy, kopár hegy lábához érkeztünk. Az angyal felmutatott a hegyre:

– Anzelm, itt fogsz élni, haláloed napjáig. Itt nem csúfolnak az emberek, itt közel leszel az Úrhoz, közel leszel Jézus Krisztushoz és a szentekhez. A hegycsúcs közelében barlangot találsz. Télen meleg, nyáron hűvös lesz. A barlang négy részre oszlik. A negyedik, legbelsőbb részben térdelj le a keleti sarokban, mondj kö-

szönetet Istennek, a Teremtő Atyának. Meglásd, abban a pillanatban a sarokban forrás fog feltörni. Ételed meg úgy szerezd meg, hogy hívd a föld és az ég állatait. Azok ellátnak téged. Innen menj egyedül tovább.

Elengedte kezem.

– Köszönöm neked – mondtam. – De mondd, miért hoztál ide?

– Egyszer nagy szolgálatot tettél a Teremtő Atyának – mondta, és meghajította előttem a fejét. – De most menj – folytatatta –, hiszen fáradt vagy a hosszú úttól.

Feljöttem a hegyre. Fél napig másztam a sziklákat. Megtaláltam a barlangot, a legbelső termet, a keleti sarkában letérdeltem, köszönetet mondtam az Úrnak. Térdek előtt beomlott a szikla, forrás tört fel. Ismét köszönetet mondtam, megmostam kezem és arcom. Lefeküdtem. Jóval napkelte után ébredtem. Ismét megmosakodtam, imádkoztam. Magam találtam ki az imákat, hogy el is feledjem azokat. Hangosan és örömmel imádkoztam.

Imádkozás után hívni kezdtem a föld és ég állatait. Madarak sokasága jelent meg az égbolton, furcsa ízű, de kellemes ételt potyogtattak elem, épp annyit, amennyitől jóllaktam.

Reggeli után több órát imádkoztam. Délután aludtam egy keveset, majd megmosakodtam, és újfent hívtam az állatokat.

Így teltek napjaim. Nem akartam senkivel sem beszélni, de nem is volt ki beszéljen velem. Aztán eljött a nőstény farkas, és társat is kaptam benne.

Ott üldögéltünk egymás mellett. Amikor imádkozni készültem, elment, amikor imámat befejeztem, visszajött. Beszaladt a barlangba, ha megszomjazott. Tudta, hol találja meg a forrást.

Elmúlt a nyár, beköszöntött a tél. Ekkor vettem észre, hogy a farkas kölyköket vár. Többször is faágakkal jött a barlanghoz, a legbelső teremben almot kezdett rakni. Hamarosan eljött társa is, száraz faleveleket hozott. Keveset, több nem fért a szájában. Elhatároztam, hogy segítek nekik. Két nap alatt elkészült a fészek. Nehéz munka volt kikaparni az avart a hó alól.

A farkasok beköltöztek a barlangomba. A hím etetett engem és a társát is. Aztán megszületett a hét farkaskölyök. Épek, egészségesek, gyönyörűek. A tél végére sokat játszadoztunk. Egyik kedvenc játékunk az volt, hogy én elbújtam, ők megkerestek. Persze, nagyon könnyen rám bukkantak.

Nagyon vigyáztak a barlangra. Soha be nem piszkították, a forrás is mindig tiszta maradt. A kölykök anyja megtanította a kis farkasoknak, hogy rám is hallgatniuk kell.

Eljött a tavasz, majd a nyár. A kölykök felnőttek, megerősödtek. Eljártak vadászni. A nyár végén egyikük kecskegidát vonszolt haza. Ebből megtudtam, hogy pásztorok vannak a közelben. Vigyázni kell velük. Hiába próbáltam megértetni a farkasokkal. Annyit elértem, hogy több háziállatot nem hoztak haza. Pedig rájáratk a csordára, láttam viselkedésükből. Ellustultak, mert könnyű volt a préda, sőt, néha össze is kaptak. Haragudtam rájuk. Elhatároztam, hogy megbüntettem őket, ezért a tél elején kiraktam a farkasokat a barlangból.

Megdöbbentek, nem tudták mire vélni a büntetést. Próbáltak visszajönni, de nem engedtem. Aztán elmentek.

Hiányoztak, nagyon hozzászoktam a társaságukhoz. Ebben az időszakban sokat imádkoztam, bőjtöltem. Látomásaim is voltak, szörnyűek.

Nyár közepén visszajöttek. Szomorú állapotban voltak. A kilenc farkasból hét jött vissza, három súlyosan megsebesülten.

Megálltak a barlang bejárata előtt és néztek. Megesett a szívem rajtuk, hát beengedtem őket. Körém ültek, csillogó szemekkel örültek nekem. A három sebesült farkas a lábamhoz telepedett, vinnyogtak, mint kölyökkorukban. Az egyiknek nyitott seb volt a hasán, a másiknak eltört a lába, a harmadiknak a hátát hasította fel valami éles tárgy.

Szánszám fogott el, hogy könnyeim is kicsordultak. Megsimogattam a sebet, mire az kezem alatt behegedt. Álmélkodva néztem. Kezembe vettem a másik farkas

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>> folytatás a 9. oldalról

törött lábát, éreztem, hogy testemen meleg hullám szalad át, a törés fele nyomul. Elengedtem a farkast, kicsit felemeltem a kezem, és láttam, hogy fényes fehér hullám kapcsolja össze a törött lábbal. Pár pillanattal, és a farkas felugrott, szaladt tova.

Ugyanez történt a harmadik farkas sebével is. Elegendő volt bundájára helyeznem a kezem, azonnal begyógyult.

Köszönetet mondtam az Úrnak a csodáért. Az volt az érzésem, hogy az ima alatt a farkasok is velem imádkoznak, a maguk módján.

Elhatároztam, hogy visszafogadom a farkasokat a barlangba. Jól cselekedtem, többé nem jártak rá a közeli csordára, nekem meg társaságom volt ismét.

Egész nap a barlang körül üldögéltek, éjszakára meg a barlangba húzódtak. A madarak etettek bennünket.

Így lett ismét tél. Újabb hét kölykök született. Vonásokat húztam a barlang falára, kiszámítottam, hogy összesen tizenötön élünk a barlangban. Érdekesnek találtam a számolás mesterségét. Addig nem tudtam sem írni, sem olvasni, sem számolni.

Azon az éjszaka azt álmodtam, hogy az angyal, aki idevezetett, a barlang falánál áll és rajzol.

– Mit rajzolsz? – kérdeztem tőle.

– Nem rajzolkodok, hanem írok – válaszolta. – Leírom neked a betűket.

Leültem melléje, elnéztem. Amikor befejezte a betűket, megkezdett egy másik sor írást. Ezek különböztek az előzőektől, hát megkérdeztem:

– Most is írsz?

– Igen. Most is írok – válaszolta. – De ezek nem betűk, hanem számok, egytől tízig. Ezekkel lehet számolni.

– Hogy lehet ezekkel számolni? – kérdeztem.

– Hány ujjad van? – kérdezett vissza.

– Tíz – mondtam én.

– Így lehet hát számolni – mondta.

Reggel, a falon ott volt a sor betű, meg a sor szám a falon. Tanácstalanul álldögáltam előttük.

Hónapok múltak el, míg megtanultam számolni. Ha valahol elakadtam, ott volt a tíz ujjam. De az olvasással nem haladtam. Attól féltem, mire megtanulok olvasni, a betűk lekopnak a barlang faláról. Ám a betűk az idő múlásával egyre erősebben látszóttak, éjszaka halvány fénnel derengtek.

Egy esztendő telt el békességben, örömben. A farkaskölykök felnőttek, megerősödtek. Nem hagyták el a barlangot, a többiek nem tanították meg őket vadászni. Játszadoztak, aludtak, sőt azt hiszem, hogy imádkoztak is. Gyakran beszéltem hozzájuk. Ilyenkor nagyon figyeltek rám. Azt hiszem, prédikáltam nekik. Elmondtam, milyen jó, hogy tudok számolni, elpanaszoltam, hogy nem haladok az olvasással, írással.

*

Nyár volt, gyönyörű nyár. Szokásomává vált, hogy sétálni menjek. Hatalmas mező

volt a hegy mögött, oda szoktam lemászni. Láttam egy csordát a mező végében, de nem akartam felkeresni a pásztorokat.

Egy napon aztán séta közben annyira belemélyedtem a gondolataimba, hogy az est térített magamhoz. Néhány bokrot fedeztem, oda fészkeltem be magam éjszakára. Imádkoztam, elaludtam. Az éjszaka közepén fészkelődésre, recsegtetésre ébredtem. Azt hittem, hogy azoknak a bizonyos lényeknek a hangjai. Ezért nem törődtem velük, megpróbáltam visszaaludni.

Reggel a bokrok végében hatalmas kosra akadtam. Fennakadt az ágakon. Olyannyira ki akart szabadulni, hogy felhorzsolta lábait és lemarcangolta irhájá egy részét. Megesett szívem szegény állaton, odamentem. Riadtan nézett, bégett. Kiszabadítottam, óvatosan megtisztogattam sebeit, majd begyógyítottam. Elengedtem az állatot. Nem szaladt el, hanem csendesen bégett. Óvatosan bökösött szarvával.

Simogatni kezdtem, mikor kiáltást hallottam:

– Istenem, védj meg az ördögtől!

Megijedtem, a földre kucorodtam. Pár lépésnyire egy pásztor állt, botját magasra emelve nézett. Az állat odaszaladt, hozzádörzsölte magát, majd felém húzta. Hosszasan nézett az ember, majd meglátta az állat vérét a bokrok ágain és a földön.

– Megsebzett valahol? Istenemre, megsebzett valahol? – mormogta, és végigtapogatta az állatot. Majd felém fordult.

– Állj fel!

Felálltam. Nem szégyelltem, hogy mezítelen vagyok, elszórtam a ruha viselésétől.

– Megsebesültél valahol? – kérdezte.

Nemet intettem.

– Akkor mi az a vér a földön?

– A kos vére – mondtam.

A pásztor ismét megvizsgálta az állatot.

– Ennek semmi baja.

– Meggyógyítottam.

– Meggyógyítottad? – kérdezte a pásztor, és keresztet vetett.

– Igen, meggyógyítottam.

Pár percig tétovázott, majd rám szólt:

– Gyere velem.

Követtem, pedig nem akartam vele menni.

A nyáj közelében kutyák rontottak rám, de a pásztor visszaparancsolta őket. Aztán a kutyák nyüssíteni kezdtek, hozzám simulak, lelkesen csaholtak. Vezetőm hümmögött.

A karámhoz értünk, mellette kis kunyhó volt. Ide vezetett a pásztor. Rám zárta az ajtót. Később ennem hozott. Örömmel ettem meg a friss sajtot, ittam ki a habos kecsketejet.

Dél körül járt az idő, amikor a pásztor ismét kinyitotta az ajtót. Hét pásztor várt rám odakint. Végignézték rajtam, egyikük durva vásznat adott:

– Ezt kösd fel a derekadra.

Felkötöztem, közben kíváncsian néztem az embereket. Ők elég sokáig vitakoztak azon, hogy miféle szerzet vagyok. Hiába mondtam, hogy a nevem Anzelm, remete vagyok. Szerintük egy remete nem jár mezítelenül, mocskosan. Pedig nem voltam mocskos. A szagomat is fúrcsállták, s mikor megkérdezték, hogy mitől van, hallgattam. Érdeklődtek, hol lakom. A hegyre mutattam, mire ők azt mondták, ott emberi lény képtelen életben maradni. Végül azt kérdezték, hogy tényleg meggyógyítottam-e a kóst. Amikor intettem, hogy igen, rövid tanakodás után hoztak egy beteg állatot. Megkértek, gyógyítsam meg. Aztán újabb és újabb állatokat hoztak, én meg az összesnek visszaadtam az egészségét.

Délután arra kértek, hogy imádkozhassanak velem. Mondtam, hogy imádkozhatunk, de ne értem szóljon a főhász. Istennek köszönjék, hogy állataik meggyógyultak.

Este bőséges vacsorával vendégelt meg. Közben elmondták, hogy nagyon örülnek nekem, mert járvány tizedelte meg a nyájat.

– És a járvány előtt ott voltak a farkasok. Kettőt elpusztítottunk közülük. Azóta eltűnt a többi is, hála Istennek. De félünk, hogy visszajönnek.

– Nem jönnek vissza – mondtam csendesen.

– Honnan tudja?

– Higgyék el nekem, nem fognak visszajönni.

Reggel elbúcsúztam. Adtak ruhát meg egy átalvetőt, tele sajttal, túróval, kukoricával, kenyérrel. Kértek, olykor látogassam meg őket.

Mikor útra készen álltam, baj történt. Kénytelen voltam szükségleteimet előttük elvégezni.

Visszatértem a barlanghoz. A farkasok ruhámhoz dörögtek magukat, kezemet nyalták. Megosztottam velük az átalvető tartalmát, elmeséltem nekik, hogy min mentem keresztül, majd imádkoztunk, s mivel már éjszaka volt, le is fekdüztünk.

Havonta meglátogattam a pásztorokat. Meggyógyítottam állataikat, ők ennivalót adtak. Kérték, hadd tanítsam őket imádkozni. Visszaautasítottam. Csak anyyi, hogy szóljon lélekből.

KABDEBÓ TAMÁS

A(nimula blandula regula)

TÖRVÉNYHEZ intézem dadogó szavam,
aludni készülök, késő este van.
Túlélni a létet tisztességesen
segíts örök Törvény, esedezem.

A dolgok rostjába beépülni ma
ehhez nyújt kezét az esteli ima.
Ha nem lenne kihez, íme melegít
Mikor rugdos a sors: kibírni segít.

Nem értem, TÖRVÉNY, nem értem Auschwitzot
Hatmillió Jid rosszul imádkozott?
Vagy a világmindennek e szeglete
Nemtörődömséggel lenne csak tele?

B(enedicat vos omnipotent lex)

78 köszönt rám e szökőévvél,
Vadkörteszedés – csendesedő hévvel
itt, hol az ember már óceánba lép
kétezer mérföldre Kecskeméttől épp.

Evezőm letűztem e zöld szigeten
Hol úgy hívnak – hogy is? – „kedvelt idegen”
szakértő, kinek, lám, élte mirigye
állására törő írek irigye.

Ha Uliissesznek porrá ég hajója
igencsak megcsappan ambíciója
megelégszik már másfél szet tenisszel
háza táján egyetlen missusszel

„Tudományt szolgálni” (néha pecálni)
VESZEKEDÉSEK ELŐL FELREÁLLNI
Megelégedne ha az erőt bírná
(s az emlékezetes könyvet megírná);

ódát a Törvényhez vagy Rapszódíát
mely átvilágítja a lét egy porcikáját
kölcsonbe kér hát egy olyan masinát
mellyel egy percre a dolgok fölé/alá/mélyébe lát.

apud Crepusculum

Ami volt, ami van, ami lesz versében evickél
rég hitünk, régi tudásunk széjjel hordja a szél.
Ám a világnak mégis ritmusa van, körülöttünk
bizonytalanság erdejében elő abszolútum a TÉNY
mindég ugyanúgy: változhatatlanul vágat a fény.

Eltakarom a szemem, ujjaim rácsain át jön
egy perc űrutazása után a hajnalcsillag fény

csillagpor	fotonok	egy csóva
csupa kénkö	hasadás	atomrobbanás

ha akarom, a szerelem bolygója
habár eme érzelem kegyes csalás

(felkattantam a rádiót, elcsavarom,
U U U U U U U U U
RIT-MUSBAN AR-TIKULÁTLANŰVÖL-TŐ POP ZENEZAJ
[FELÜL A SZFÉRÁK ZENÉJE alul e rüt ricsaj])

timeo particulos et Dona ferentes

Csillagporból vagyunk
Elektronokkal űzen
zegzugos

j
á
r
a
t
a
i
n

k
b
a
n

egyik sejt központból
a másikba agyunk: (számítógép huzalos ganglion folyosókkal)
a parányok telefonhálózatának
ideiglenes
bérháza vagyunk
(ideiglenesen még megbotránkozom azon
hogy a meinkampfot – Wagner után szabadon –
egy hitler nevű pali írta bayreuthi levélpapíron)

E(ppur si muove)

Szasz hora beb hora dad sas horá gag

a szabad és az elrendelt akarat
egyformán igaz, ugyanúgy ingatag,
kocsányon lógunk szakadatlanul
okozatunk mögött kutyaként lapul az ok.

A virágvályú vizében megpillantok
egy szupernovát – távoli csillagot –
mármint vibráló rózsaszín visszfényt
hisz e csillag százezer fényéve halott.

Utolsó ezerévet lángokban élte át
ötszázezer nap fényével ragyogott
egy sorozat hidrogénrobbanás
tömege energiává változott

a	részecskék	
	atkányi sarkukra	
	hányaduk útilaput	
	virágvályúmig kötöttek	utazott.

(P.S.
Előregül a csillag, elnehezedik
özvegyiségében nagyon felmelegedik
csillagszive hófoka három trillió,
kilövellt magmája neutrino sereg
fénysebesség töltet mi földünkig pereg.)

F(estina lente)

(mellékdal Lino-ról, azaz a Sandoline 1987/a magellán ködi meséje)

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy
a hetedhét galaxison is túl,
kétszázezer fényévnnyire, – egyre megy –
egy szédült izzócsillag bolygóstul.

Lakott rajt' egy icike-picike
gázmolekula kalitkának a
legeslegeslegeseleg belseibe
temérdek pirinyó atomocska;

héjuk alatt, mint egy naprendszerben
számtalan parány keringett rendben
mint például a bájos Lino.
Örökéletű, ki nem született
szétrobbant csillagról idevetett
energiavándor Neutrino.

(a sextusi kápolna mennyezetén
a szikra
Ádám kinyújtott ujjahegyén
ugyanaz a vándorló
Lino
mint aki megfestette:
Michelange|Lino
a testünkön áthaladó
hárombillióból
a
legsajátosabb
neutrino)

G(audeamus igitur)

Tegyük fel a lélek
egy árva neutrino
Az első földi gázmolekula magvának magva
ki az aminoból átvándorol a primór fehérjébe;
onnan az amoebába, annak logosza lett;
a filum folytatódik tengeri lényeken;
kételtű sárkánygyíkokon, bőrszárnyú
emlősökön, ősmajmokon keresztül a
homo afrikánusig – lett légyen ő Ádám –
és rajta keresztül Krisztusig;

THE FOODCHAIN IS AN INCREDIBLY EFFICIENT
CIRCULAR MECHANISM THAT WORKS
NOT ONLY WITH THE DECAYING OF THE CORPSES
BUT THROUGH THE ENERGY INTAKE
AND OUTLET OF THE LIVING. CIRCLING
IS A PART OF THE LAW.

Yet

Once a bold planet called Mars
that wore on his body large scars
said: circling the sun
is not really fun
the whole thing is a magnetic force.

and:

in one of these dreams I dearly saw
the workings out of the Electric-Law
how things are on leash and don't disperse
just yoyo to & fro in the universe,

so the tangle of emotions (which is I)
flies, when dead, at the square of pi
then consciousness, conscience return to base
starting a new dimensional phase.

(Lino's by-song)

Hey Lino, Lino
Me the neutrino.

Forever I've been oh
Around without sin oh

Knowing me you know
what's the law below,

the physico-psychico
theo-teleologico.

In every dance,
seemingly by chance,

I'll pop up, Lino,
above, beside, below

ex machina Deo
me the neutrino.

H(ic Rhodos hic salta)

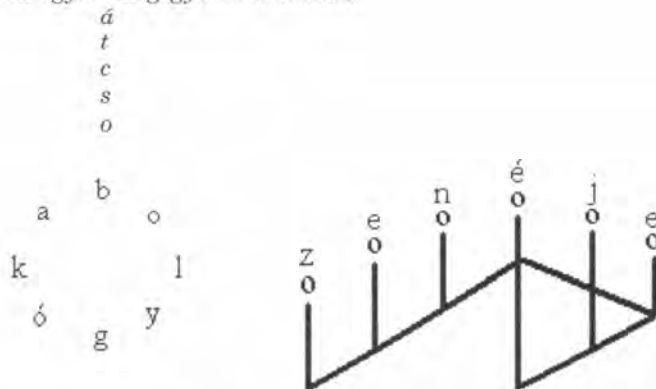
Hiszek a neutrínóban – azt hiszem mi éltet –
a ráakódó antianyag helyett a növekvő jóban
a fekete luk helyett a kisugárzásban,
azt vallom, mi ihlet, mi előbbre visz.
Húnyt tűz hamván a győző a fönixben hisz.
Ha a véletlenhalmaz feneketlen örvény
fogódkodj meg, sodródj. Árbócod a Törvény.

[Idáig jutván megszomjazom, még nem jött
szememre álom, barackteát főzök,
cukor nélkül iszom. A kredencben egér
matat, kedvesem a kását fűjja
másik fotelban. Eloltom a villanyt,
becsukom a szemem, a világkiállítást,
a csillagos eget figyelve, lassan
elszenderedem.]

Tán léggömbök láncolata a világ,
sorjádznak, mihelyt az egyik szétpukkan
teret, időt, éltet íme a másiknak ad;

a láncolatnak se vége se hossza,
értelmét így nem érhetni fel,
felismerésem mégis vajmi érdem:
supernova és neutrino felezőjén
embernyi középárányosként, földhormányosként, emberként életem.
[Mint szellemi bolha egy elefánttesten én
izzadságcseppeként bolygónk szórzetén]

Ezután dimenziókkal álmodok,
ahogy az egyik világegyetem a másikba

Élőlények a gömböcök
úrban fürdő bálnák
lélegzésük légkör,
uralkodó isteneik a fények,
s ha egyszer fölrobbannak
(azt már ma is tudom)
bebizonyosodik ismét
hogy ugyanabból a az elemből
gyúrták valamennyit.
Tantum ergo sacramento:
this is the few:
„the stuff that dreams are made of”
Ugyanerre való
Mert ugyanaz mint a való.

Míg szunyókáltam megfordult
A sarkcsillag körül

a mi kis házi tejutunk tejeskocsija
(egyszer minden szekérnek hazafelé áll a rúdja,
ha tartja a rakonca, hazaér)
és a csillagfény, mit a szekér húz
egy másvilágot keresők: neutrínók
lelkes részecske serege, általuk
ha célba jutnak, lesz minden élőnek
eggyel több, minden holtnak eggyel
kevesebb kereke.

I(te missile est) (kutyanyelv)

A szomszédban ugat egy kutya
a világmindenségnek vajha mindez egykutya?
(az hogy): fenn a kutyacsillag brilirozik fényesen
kedvesem most ölembe kutyul negédesen
és kutyahideg van odafent odakint
igazi kutyám – labrador – csontot várt megint;
ez itt a Törvény, ez a Law,
kutyateringette, eb ura fakó,
még a dolgok fölött pálcát
fényvel tör hahó
ítéletén pecsét a
neutrino.

ZOLTAY LÍVIA

Vizes történet

Barta minden hajnalban, miután bezárta aprócska háza ajtajait, elindult a Duna-partra, majd, mikor odaért, és meggyőződött róla, hogy senki sem látja, beleugrott a vízbe, és hallá változva elúszott egészen a Szabadság hídig. Ott is megvárta, hogy tiszta legyen a terep, és amikor senki nem figyelt oda, kimászott a partra, emberi alakot öltött, és frissen-fitten, élére vasalt öltönyben, kezében az elmaradhatatlan fekete aktatáskájával besétált az irodába. Most, ahogy így visszagondolok, be kell látnom, volt Bartában valami halszerű. A szeme vízenyős kék, kicsit mindig úgy tűnt, mintha be lenne gyulladva. Biztosan a víztől. És a bőre annyira sima és szőrtelen volt, mintha nem is férfi lenne. Azt gondoltam, talán gyantázta vagy szőrtelenítő krémet használ. Előfordul az ilyesmi férfiaknál is. Egyszer véletlenül hozzáértem, és olyan hideg volt a keze, mintha egy jégkamrából jött volna ki. Most már persze egyértelmű, hogy miért.

Barta amúgy a légynek sem ártott soha. Rendkívül ápolt, szinte légies megjelenésével úgy suhant végig a folyosón, mintha ott se lett volna. Előfordult, hogy napokig nem is láttuk, pedig tudtuk, hogy

bent van. A munkában végtelenül precíz volt, ami egy mérnöknél nem éppen elhanyagolható tényező. Halk szavúnak és udvariasnak ismerte mindenki. Az ebédnél a sorban mindig előreengedte a nőket, így engem is. Időnként beszédbe elegyedtem vele, talán szánalomból, de az is lehet, hogy csak unalomból. Sajnáltam ezt a szinte tökéletes megjelenésű, ugyanakkor rettenetesen magányos embert. Egyedül élt, barátnő, feleség, család nélkül. Rövid beszélgetéseink alatt folyton az volt az érzésem, hogy nem akar zavarani. Kivétel nélkül mindig ő tett pontot a társalgás végére, s legtöbbször arra hívatkozott, hogy be kell fejeznie a munkát, mert várja a főnök. Nem erőltettem hát a dolgot.

Történt egy napon, hogy Bartát magához hívatta a főnök. Megesett ez rendszeresen mindannyiunkkal, nem gondoltunk semmi rosszra. Gyakran időztünk nála, mert ő olyan típusú vezető volt, aki szerette magához rendelni az embereket. Ilyenkor nem csak a munkáról esett szó, a főnök kiselőadásokat is tartott, amiket végig kellett hallgatnunk. De soha nem megalázó stílusban adta elő a dörgést, csak amolyan tudós mókus módon. Hát, gondoltuk, most is ez történik. Amikor azonban Barta kilépett a főnök szobájának ajtaján, nem a szokott módon viselkedett. Nem indult vissza azonnal a helyére, hogy befejezze a sürgős munkát,

vagy éppen elkezdje az újat, amit most bíztak rá. Csak állt ott, tétován, esetlenül, hosszú ujjával sima, szőrtelen arcát vakargatva. Odamentem hozzá, megkérdeztem, mi történt. Azt mondta, kirúgták. Létszámleépítés. Szükséges lépés, így mondta a főnök. Azért őt, mert fiatal férfi, könnyen talál másik munkát. Még egy hónapig maradhat.

Próbáltam vigasztalni, nem igazán sikerült. Barta padlót fogott, teljesen értethető módon. A helyében én is ezt tettem volna. Örültem, hogy nem vagyok a helyében. Aztán elszégyelltem magam.

Délután együtt indultunk el a munkából. Felajánlottam, hogy elkísérem egy darabon, ha nincs ellenére. Úgy láttam, örül az ajánlatomnak.

A Duna-parton sétáltunk, szótlanul. Aztán egyszer csak megállt, maga felé fordított, és megfogta a kezemet. Jéghideg volt az érintése, az ujjai pedig olyan puhák, mint egy kisgyerekeknek. Rám nézett fakókék szemeivel, majd hirtelen elengedett, és beugrott a Dunába.

Az egyik percben még hosszú karjaival kapálózott a levegőben, a másikban meg már egy szép, nagy hal csobbant bele a vízbe. Ha nem a saját szememmel látom, nem hiszem el. De ott voltam. Láttam, ahogy Barta hallá változott, és mielőtt elúszott volna, búcsúzóul még ugrott egy nagyot. Azóta sem látta senki.

KABÁN ANNAMÁRIA

Kinek lila szárnya ragyog

Dsida Jenő: Merre száll?

A vers Dsida Jenő érett korszakának terméke, 1937 végén jelent meg a *Páosztortűz*, majd a *Keleti Újság* hasábjain, 1938-ban pedig bekerült a posztumusz *Angyalok citeráján* kötetbe. A vers a lent és a fent ellentétére épül, úgy, hogy közben a természeti látvány és az emberi sors párhuzamát bontja ki.

Az első versszak is a fent és a lent nézőpontját váltogatja:

*Madár zeng s villan az égen
fut árnya sötétben a réten
fent tűzben két lila szárny ég
lent hamuszürke az árnyék*

A fenthez zengő hanghatás, fény, tűz, a lenthez pedig sötétség és szürkeség képze társul. Már ez a versszak is egyfajta szembenállást fogalmaz meg a fent jellemzőinek gazdagsága és a jellemzőknek a lenthez társított visszafogottsága között.

A természeti látvány és az emberi sors párhuzamát a következő versszak bontja ki. A szakaszt nyitó és záró sor szól a lentről, mintegy keretbe véve a felfelé törekvés e szakaszban megfogalmazott vágyát:

*Röghöz tapad életem – ó jaj
szállni be bús örök óhaj
örök de örökre hiába
embernek földön fut a lába*

Az első sor személyes vallomásként indul. A következő sorok azonban már az

általános emberi szintjére emelik a valomást, a felfelé törekvés öröknek és hiábavalónak tudott vágyát állítva szembe a földhöz kötöttséggel. A lent és a fent így válik a test és a lélek kettősségének jelképévé.

A harmadik szakasz első két sora a vers első szakaszának harmadik és negyedik sorát ismétli variációsan:

*Valahol két lila szárny ég
rohanok mord és hideg árnyék
botladozom magam összebebe
messzire messzire – messze*

A második sor a lírai alany és az árny metaforikus azonosságát sugallva felülírja az előző sor jelentését, azaz a *két lila szárny* szünekdoché (rész az egész helyett!) itt már nem a madárra, hanem a lírai alanyra utal. A harmadik versszaknak csupán az első sora szól a fentről, második és további két sora az egyes szám első személyben megnyilatkozó lírai alany földi életét idézi. A *rohanok, botladozom* igealakok a földi lét behatárolta, lélek nélküli cselekvések önsebző otrombaságát emelik ki.

Variációsan ismétli az első versszak főbb motívumait a záró strófa is, de amatőrtől eltérően itt három sor szól a fentről és csupán egy, az utolsó, a lentől:

*Ó merre száll az a langy dal
az a fényes mennyei angyal?*

*kinek lila szárnya ragyog
kinek én csak az árnya vagyok.*

A madár helyett itt a dal szárnyal, amelynek a mennyei angyalal való metaforikus azonosságát a második sor végén a rímválasz is nyomatékosítja. A *madár-dal-angyal* metaforasor fő szövegszervezővé válik, s ezáltal a verset sajátos ars poeticává avatja. A madárként szárnyaló, a lelket magasba ragadó dal a lélek kegyelmi állapotának a szülőtte, az alkotás a lélek fényűzése, amely épp olyan csoda, mint a mennyei fényességben tűnőklő angyal. A *kinek lila szárnya ragyog* sor tehát egyszerre utal a madárra, a dalra és az angyalra. A versszak és egyben a költemény utolsó sora egybecseng a költő maga szerkesztette *Sírfeliratának* utolsó sorával: *felejtse el arcom romló földi mását, ahol is a romló földi más egy égi, lelki arcnak a tükröződése.*

Az utolsó rímpár – *kinek lila szárnya ragyog/ kinek én csak az árnya vagyok* – csaknem két teljes sornyi, holorímszerű zengése és a záró sor anapesztusainak – *ti-ti-tá/ ti-ti-tá/ ti-ti-tá* – jambikus-trochaikus zökkenők és choriambikus lebegtetés nélküli pergése a vers alkotóját, sőt befogadóját is mintegy a *madár-dal-angyal* azonosítási körébe vonja, ezáltal is jelezve, hogy az ember képes a dal, a költészet szárnyán angyali, égi magasságokba emelkedni.

A verszárlatból s így valójában a vers egészéből kibontható ars poetica a többi közt az *Angyalok citeráján* kötet olyan verseivel tartja a rokonságot, mint a *Kóborló délután kedves kutyámmal*, a *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* vagy a *Február esti hat óra*.

KISS ERNŐ CSONGOR

Határhelyzetek végnapokra

Bodor Ádám első két regényét, a *Sinistra körzetet* és *Az érsek látogatását*, sokan a tér, illetve az idő regényének tartják. Ha ezt elfogadhatónak véljük, akkor Bodor új, *Verhovina madarai* című regényéről elmondható, hogy egyszerre a tér és idő dinamikájának regénye. Bodor írásművészetének elmaradhatatlan kellékei találkoznak (Radnóti Sándor hasonlata nyomán) a „megtalált helyen”, ami a regény metafikciójában Verhovina vidéke, benne Jablonska Poljana, egy többnemzetiségű település, és ennek néhány tucatnyi – több, ismeretlen nyelvet beszélő – lakója. A beszédes toponimák és nevek, a lelakott, kelet-európai hely, a kezdetleges erkölcs megtalált helyét a tájak, ízek, bűzök, szagok, illatok színesztéziái teszik élhetővé. Ez a tér is megmarad inspiráló, termékenyítő, éltető tájnak.

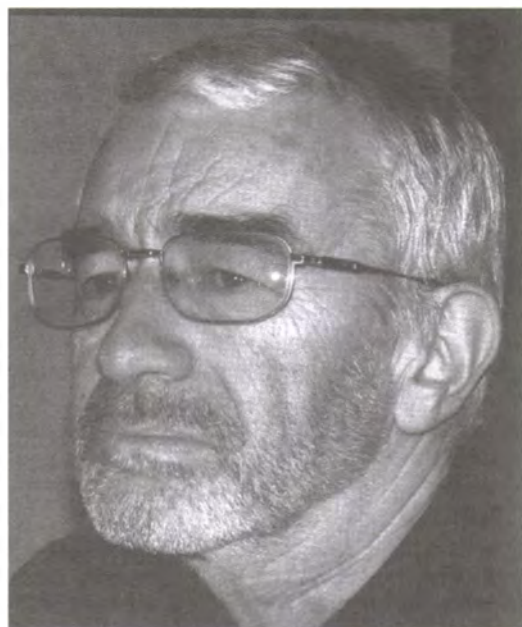
A Bodor korábbi műveivel nehezen elkerülhető összehasonlítás fontos benyomása lehet, hogy a *Változatok végnapokra* alcímet viselő új regény hangulata melankolikusabb, leírásai poétikusabbak, szereplői a szenvtelenség és az érzelmesség dialektikájában cselekszenek. Ebben fontos szerepe van annak, hogy nemcsak a hely mikrokozmosza, de az idő tájba kivetülő mozgása, működése is a leírások, reflexiók tárgyává válik. Sok szöveghelyen olvashatjuk, ahogy Adam, a nevesített elbeszélő, az elűzött madarak visszatérését várja, vagy a nap, a felhők vonulását figyeli, összekötve ezt Eronim Mox szakácskönyvéből ismert mesékkel, melyek az ember nélküli Földről, a világ végéről szólnak: „ezek a felhők akkor is ugyanúgy fognak rohani az égen, mintha valaki lentől csodálná őket. Hogy akkor meg minek, arról egy szó sem esik.” (250.) A végnapok végességét sugárzó jelentése itt szakadást idéz elő, Verhovinán a természet és ember együttlétezésében e végesség a jelek szerint az utóbbira vonatkozik. A hely kezd egyre inkább zárvánnyá alakulni, összezsugorodni. Verhovinára nem jár már vonat, a síneket kezdik felszedni, a brutalizált természet is kivetni látszik magából az embert. Jablonska Poljana vonzza az idegeneket, mégis néptelenedik. Az ittlakók gondolkodása és erkölcsi szabályai olyanira nem köthetők már a jelenhez a „tudomisen milyen század” (82.) zárványában, hogy amikor Adam az utolsó fejezetben Gusty, a terep felmérésére odaérkező fényképész e helyhez nem adekvát, tolakodó magatartásával szembesül, úgy dönt, hogy inkább hagyja elpusztulni őt a számára ismeretlen terepen.

Az események dinamikájának egy másik iránya rajzolódik itt ki, a tér és az idő verhovinai sajátosságai által: a történetek bonyodalma mind határhelyzetekből kreálódik. Ezeket nem megoldja, hanem függőben hagyja, s épp ez a gesztus erősíti meg a változtatás potenciálját, a változás bekövetkeztének sejtelmét. A regény történetei, ilyenként, a változás előtt megélt végnapok eseményeiként is olvashatók. A történetek dinamikáját érezzük, követjük, logikáját viszont nem. A bodori prózatechnika

itt sem törekszik összefüggésteremtésre, hogy a végkimenetelből bármit is megmutasson. Hisz Verhovina történetei egy ugyanolyan aszimptotikus görbévé rendeződnek, mint amilyen Verhovina idejét is leírja: „Eronim Mox könyvében meg van írva, az lesz a világ vége, amikor majd nem megy le a nap éjszakára sem egészen, csak bujdokol a látóhatár alatt. Most már én is azt mondom, mintha az az idő már nem is lenne olyan messze.” (218.) A végesség elérésének végtelenje adja meg a történetek dinamikájának lassúságát. A határon levés örök fennállása élteti. Az aszimptotikus sorozat sosem éri el végső értékét, még végtelen számú lépésben sem. A végnapok variációi csak megmutatják, de nem indokolják a mikroszkopikus léptékű zsugorodást, felszámolódást.

Bonyodalmat kiváltó határhelyzetnek nevezhető még egy mozzanat, melyet a cím értelmezésében is megragadhatunk: Verhovinán ugyanis nincsenek madarak. „(...) Amikor valakik kezdtek tűzoltófeskendővel lemosni a fákról a fészkeket, bal-sejtelmük támadt, és a nyár kellős közepén fogták magukat és elköltöztek” (24.) – tájékoztatja az elbeszélő Adam az első fejezetben az olvasót és a Verhovinára érkező első újoncot – saját megfogalmazásában – a „nyers valóság”-ról. Nem sokkal azelőtt, Anatol Korkodus teremti meg, az elbeszélő tolmácsolásában, a *Verhovina madarai* olyan értelmezését, melyben a Monor Gledin-i javítóintézetből átkerülő újoncok lesznek Verhovina antropomorf madarai: „madaraknak hívta őket, tudván, hogy a vége mindig az, hogy egy szép napon elrepülnek.” (6.). A regény fejezetei rendszerint azzal indulnak, hogy egy új név, vagyis egy újonc jelenik meg, s Korkodus, pontosabban a madarak habitusát követve, a történet végére hirtelen el is tűnnek. Egyedül Adam az, aki marad, bár évekkal ezelőtt újoncként érkezett, Anatol Korkodus fiává fogadta. A különös ethoszu Verhovinára történő belépés határhelyzet az idegenek számára, ugyanakkor „narratológiai ürügy” arra, hogy egy újabb sejtelmektől csendes, várakozással teli történet elinduljon, melyben az elbeszélő a hely lakóinak életét, múltját, emlékezeti tartalmait festi fel Verhovina topográfiájára.

A rejtvényyszerűen össze(nem)kapcsolódó események dinamikája többirányú és láthatatlan. A *Sinistra körzetben* az ezredesek önkényeskedése *Az érsek látogatásában* a papi bürokrácia, a vallás, az egyházi hivatal mögé rejtőzött hatalom folytonossága él. A *Verhovina madarai*ban a hivatal intézménye az Anatol Korkodus által vezetett, egyszemélyes *Vízfelügyeleti brigád* formájában ugyan megmarad a munka cégre alatt, de ereje devalválódik, csak bábhatalom a területet megszerezni, átalakítani próbáló idegenek kezében. Nincs meg az alávett/domináns érzékelhető kettőssége. A rejtvény inputja tulajdonképpen az előző két regény kezdősoraihoz hasonló feszültségkeltő mozzanat: „Két héttel azelőtt, hogy nevelőapám,

Bodor Ádám felvétele

Anatol Korkodus brigadéros letartóztaták, megajándékozott egy vadonatúj Stihl motoros láncfűrészszel.” Nemcsak a brigadéros letartóztatását és halálát vetíti előre, hanem azt az eszközt is megnevezi, amellyel egy brutális gyilkosságot hajtának végre. A hirtelen eltűnések, letartóztatások, gyilkosságok, öngyilkosságok megmagyarázhatatlan sorozata nem nevezhető szokatlannak Bodor regényeinek ismeretében, ebben a regényben azonban a halál egy „verhovinai specifikumát” ismerhetjük meg: „az N betű Nikitát jelenti, Nikita pedig Verhovinán a halál neve”. Amint az N betű bármely formában – a tájba írva, látomásban, álomban, tárgyakon, emberi testen – megjelenik, az illető halála már nem lehet túl messze. Bár a mondat számos szöveghelyen előfordul, s Eronim Mox szakácskönyvében is szerepel pontos feloldása mindig az értelmezés, a megfejtés mozzanatába szorul, az egysoros rejtvényből sosem válik egyenlet. Ez a verhovinai ethosz egyik olyan sajátossága, melyben Bodor prózájának zavarba ejtő ambivalenciája megmutatkozik. A halál (bekövetkeztének) indokolatlanságát, erőszakosságát – ami e helyen eléggé megszokott – a jel és a név önkényességével, motiválatlanságával állítja analógiába, s bár a részletek teljesen világosak, az összefüggés megteremtését kerüli, a magyarázó narratív kód teljesen hiányzik. A fejezetek és események között nincs kronologikus viszony, a helyszín, elbeszélő és szereplők által összekötött történetekben nem egy alkalommal bukkanunk az egymáshoz viszonyított időpontok „következetlenségére”, ugyanazon történet több változatára, variációkban használt nevekre.

Az utolsó fejezet végén, ahol már csak a regény két szereplője, illetve az elmúlt események, alakok emlékezeti nyoma jelenik meg, a rozsdafarkú madarak hirtelen viszatérnek, „meghitt nyugalom árad” (255.) belőlük, és fészkekrakáshoz kezdenek. Ha Verhovina *igazi* madarai újból megérkeztek, valaki másnak kell eltűnnie innen?

Bodor Ádám: *Verhovina madarai. Változatok végnapokra*. Magvető, Budapest, 2011.

PÁL-LUKÁCS ZSÓFIA

Hontalanul köröző madarak

„Harangszó helyett most Gleznár kutyái ébresztenek.”

Bodor Ádám művei újfajta ikonográfiái hagyományt teremtettek a magyar irodalomban. Hasonlóan szerkesztett, azonos ütemű szövegek irányítják magukra a tekintetet. A helyszínek, hangok és szagok (Verhovina fojtogató szaga) figuratív elrendezésének és az egyes narratív emlékeknek az ismétlődése sajátossá teszi a megjelenítést. Látszólag ennek a hagyománynak részese a szerző új könyve, a *Verhovina madarai* is. A tizenhárom fejezetből álló szöveg műfaja (novellák soraként, novellaciklusként is olvasható regény, számozott történetek füzére), elbeszélésmódja, szempont- és motívumrendszere a korábban megjelent kötetek poétikájához hasonlít. A Bodor-szövegek ismert alapszituációi, például az erdő állományának szemrevételezése és a csörtetéshez baktatáshoz társuló nyugalom újra felbukkannak a *Verhovina madarai*-ban. Az ismétlődő jelképek (a hegyen túli síkságok-lejtők, az állomás, a telep és a behavazott lábnyomok látványa, a tárnicsgyöker-pálka stb.) referenciaként értelmeződnek. Az új könyv kezdő mondatának retorikai képlete a *Sinistra körzet* bevezető soraiéval azonos. A narráció mindkét műben két hét távolságából indít, az alaphelyzet hasonló: „Két héttel azelőtt, hogy nevelőapámat, Anatol Korkodus brigadérost letartóztatták, megajándékozott egy vadonatúj Stihl motoros láncfűrészszel” (5.) – mondja a *Verhovina madarainak* narrátora, Adan (a kilencedik fejezetben nem ő az elbeszélő, ott úgy jelenik meg, mint aki „a vízfelügyeleti brigádtól volt” – 153.). A *Vissza a fülesbagolyhoz*, illetve *Az Eufrátesz Babilonnál* című novellákkal szintén indokolt a rokonítás: a narrátorral kapcsolatban álló személy meghal vagy letartóztatják és elviszik. Megfigyelhető, hogy a szereplőket gyakran a madarak megfigyelése köti össze. A *Verhovina madarai*-ban az hoz létre alapvető változást, hogy a fülesbaglyok, csonttollúak stb. eltűnnek a látképről, csak hiányuk által vannak jelen. Konnotációjuk megbomlik, alakjuk gyűjtőnevet kap: Verhovina lakói egyszerűen „madarak”-ként emlegetik őket.

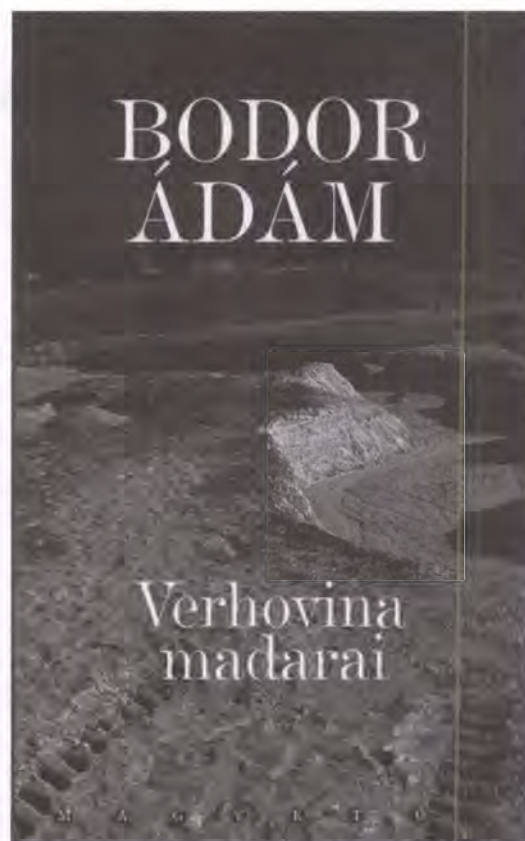
A madarak hiányának helyszíne, Verhovina az „imbolygó ködök, kénsszagú melegforrások, elhagyott tárnák és meddőhányók” vidéke. Első olvasásra Verhovina bizarr, ijesztő hangulatot áraszt. A tér, amelyben lakói élnek, majd a történet végére elfogynak, az olvasó számára rideg, idegen. Verhovina *átokverte* hely. (126.) A javítóintézetek csomópontja. Lakói közvetve vagy közvetetten az ide irányított, átnevelésre szoruló „suhanccokkal” foglalkoznak. *Verhovina a számkivetettség* helye (127.), a fogdáké, karanténoké, kamráké és barakkoké, ahol „a település kocsonyás csendje remeg a háztetők fölött.” (154–155.) A csendben néha *menyétek kuncogását lehet hallani*. A csend a madarak hiányának csendje, noha nemcsak a madarak vesztek ki innen, hanem

a halak is: „valaki évekkel korábban megmérgezte a vizeket, és kipusztultak a halak.” (156.) Verhovina környékét a termálvizek fojtó szaga járja át.

Joggal tesszük fel a kérdést, hogy vajon mi mozgatja e végnapokra írt történetek cselekményszálait. A bevezető kép és elrendezés igen kifejező, érdemes itt elidőznünk. A narrátor, Adam, egy vízügyi brigád pusztá, gyomos udvarán egy régi Czervensky- (ez Bodor több szövegéből is ismerős névváltozat) udvarházban lakik, körülölelve „sárba fagyott rideg lábnyomokkal.” (15.) Már a szöveg elején kiderül, hogy Adam furcsa személyiség, jelleme megtévesztő. Az olvasás során érezzük, hogy a világról való tudása igen korlátolt, de mint a későbbiekben kiderül, Verhovinán ez a tudás épp elég. Adam nem kötődik igazán senkihez, életét nem vezérlik célok vagy érzelmek, indulatok. Minden kijelentése mögött valami mérhetetlen hiány és sivárság lapul. De az olvasónak tudnia kell, hogy mindaz, amit Adam ismertet, minden, ami Verhovináról elmondható.

Verhovinán a dolgoknak nincs áttételes jelentésük. Az alapszituáció még így is (vagy éppen sivársága miatt) nehezen értelmezhető. Bár a negyedik fejezetben egy Verhovinára érkezett „lóarcú” idegen követeli Adamtól az igazságot, ezáltal sem tudunk meg többet: „Meséld csak el, mi az, hogy brigád, mi itt ez az egész. Főleg azt, hogy mi a csudával foglalkoztok itt?” (82.), mire Adam válasza: „Vízzel. Volt egy idő, mikor madarakkal is.” (uo.) Mivel a madarak eltűntek, a Jablonka mentén látható vashidak, a töltés, rönktelep és a nagy tömegű víz alkotja a környezetet. A Bodor korábbi műveiből ismert foglalkozások eltűnnek vagy háttérbe szorulnak. A madarak megfigyelése, a hegyivadások, erdőbiztosok és az egyszerű erdei gyümölcsgyűjtögető idegenek munkája helyett Verhovinán a termálvizet is hasznosító közmosoda, továbbá a gát szolgáltatja az események színhelyét, háttérét. De a folyó mellett őrt álló, zsilipek kezelésével megbízott személyzet munkája csakúgy, mint a Verhovinán dolgozóké, haszontalan. A napok, órák céltalanul múlnak el. „Megrázom a fejem, végigmérem, fölnézek az égbe: holnap? vagy holnapután? Az is ma van” (236.) – mondja Adam.

A szöveg első fejezeteiben egy múltbeli történet elemei bontakoznak ki. Az első mondatokban használt retrospektív nézőpont a szöveg további fejezeteinek kezdő soraiban is megjelenik. Csak a regény nyolcadik fejezetében közelít a narráció az elbeszélés jelenéhez. Anatol Korkodus eltűnése-letartóztatása után Verhovinán ugyan vannak még ünnepek, húsvét (10. fejezet), majd „az utolsó fagyosszent, Szent Orbán napja van” (11. fejezet), mígnem a regény minden történése múlttá válik. A záró fejezetek minden dolgok végéről tanúskodnak: azok a szereplők, akik a kapcsolatokat, viszonyokat szervezik, meghalnak, a központi helyek pedig megürülnek vagy funkciót váltanak: „Anatol Korkodus

nincs már, Balwinder sem él, a mosoda tornya pedig megrogyott.” (186.)

Azt, hogy a cselekmény egy kifejtett vég felé halad, a szereplők pontosan tudják: „Nem keres minket senki, olyan nagy, nagy a csend” – mondja Anatól Korkodusnak Adam. Edmund Pochoriles, a szöveg másik kulcsfigurája „most már odakünn is a végórák rettenetes szagát érzi.” (199.) Hogy a végórák eljövetele összefügg-e valamiképpen a telepen élő szereplők abszurd, groteszk vonásaival és a hasonlóan abszurd eseményekkel, nem tudom. Az biztos, hogy minden veszteség a madarak kivonulásával áll kapcsolatban. De senkit ne tévesszen meg a történések, tragédiák láncolata. A *Verhovina mada-rainak* szereplőiben az események nem hagynak nyomot. A veszteség nem gyász és nem melankolikus tapasztalat. Minden erre adott válasz csupán a dolgok tudomásulvételének egyik lehetséges formája:

„Ha elment, hát elment. Azért is megkértem, ha arra jár, szóljon a kantinban, hogy mátol fogva csak egy személyre kérem az ebédet” (152.) – mondja nevelőapja eltűnését nyugtázva Adam.

Miért a madarak? Bodor új regényének címe, a borítón található fülszöveg és a főszövegben visszatérő magyarázatok és leírások egyaránt a madarak hiányához társítható jelentés-összefüggések megértésére készítetik az olvasót. A könyv borítóján található főszövegből vett idézet Verhovinát olyan térként ábrázolja, ahonnan eltűntek, elmentek, elköltöztek, elpusztultak (?) a madarak. A megértés szempontjából lényeges, hogy a madarak kétféle értelemben szerepelnek a szövegben: a főnév egyrészt „a szajkóktól a pinyekig, a rozsdafarkúakig az összes” madarat jelöli – „a varjakat kivéve.” (24.) Jelöli ugyanakkor azokat a „vadócokat” is, akiket Anatol Korkodus időnként befogadott, noha „nem sokra ment velük. Nem is áltatta magát, madaraknak hívta őket,

>>>>>>>>>>>>

>>>>> folytatás a 17. oldalról

juk, mi. Ami ebből a periódusból valamennyire biztosnak tűnik, legalábbis a nyomok alapján (tudomisen, napló, bizonyítvány, ilyesmik), az az, hogy 1906-ban elvégezte a Színművészeti Főiskolát Budapesten. Tehát papírja volt arról, hogy színész. Aztán Pécsen és Szegeden dolgozott, így a rendkívül szűkszavú krónika. Gondolom, színészként. És közben, gondolom, megismerkedett a mozgóképpel. Hitelt érdemlő forrásaink szerint ugyanis Kertész mester az első magyar nagyjátékfilmnek titulált opusz, *Az utolsó bohém* (1912) rendezője. A baj csak az, hogy ezt a filmet jelölik meg, mint Kertész Mihály első rendezését. Mert létezik adat egy *Ma és holnap* című filmről is, amit szintén Kertész rendezett, mégpedig az első magyar nagyjátékfilm előtt. Megint csak homályban turkálunk tehát, mert a tény az, hogy mint annyi más, ez a két film is elveszettnek tekinthető, már amíg valaki rá nem lel egy kópiára valamilyen poros padláson. Aztán következik egy nagy ugrás. Kertész úr eltűnik a magyar prériről. És feltűnik Dániában. Logikailag érthető a bravúr. A kor európai filmgyártásának egyik (ha nem az egyetlen) igazi fellelőjére épp a koppenhágai Nordisk filmstúdió volt. (Érdekes apróság: az 1906-ban alapított Nordisk ma a világ legrégebbi, folyamatosan működő filmgyára. Hm. Hogy miért, ennek tárgyalása külön, jelen írásnál sokkal komolyabb tanulmány tárgyát képezi.) Megjegyzem, Kertész úr dániai tartózkodása kellőképpen dokumentált, hiszen rendezőként és színészként is ott a neve a Nordisk stáblistáin. És akkor jön a kolozsvári szemzőből legfontosabb év: 1914. Forrásaink egyértelműen megegyeznek abban, hogy Kertész Mihály (figyelem, ez a második hivatalosnak mondható neve az embernek) ebben az évben tűnt fel Janovics Jenő színidirektor kolozsvári mozgóképes vállalkozásánál, a Proja filmgyárban.

És akkor itt tegyük említést a magyar film bölcsőjéről, illetve a bölcsőt ringató főbábáról, a legendás Janovics doktor úrról. Az említett időszakban ő volt a Hunyadi téri színház igazgatója. Ő volt az, aki a Nyári Színkört, a magyar színjátszás impériumváltás utáni mentstvárat létrehozta. Volt tehát elég dolga. És mégis, finom érzékkel kiszimatolta a filmgyártásban rejlő kulturális, esztétikai, és nem utolsósorban anyagi lehetőségeket. Rájött arra, hogy míg a színház nyelvhez kötött, a némafilm teljesen univerzális. Arra is rájött,

hogy a kor lapos, sommás értékítélettel élve amerikai mintára készült mozgóképsorai helyett másfajta filmeket is lehet gyártani. Ezzel még nem találta fel a spanyolviaszt, azzal viszont igen, hogy ez a másfajta film hogyan lehet magyar. Hát úgy, gondolta a Doktor, hogy a legtagabb értelemben vett magyar irodalom darabjait dolgozzák fel a vásznon. Így született meg 1913-ban az első kolozsvári magyar film, a *Sárga csikó*. Lehet azon vitatkozni, hogy Csepregy Ferenc népszínműve milyen mértékben része a magyar magaskultúrának, az viszont tény, hogy a film világsiker aratott. (Lehet, hogy a néző mindig is elsősorban szórakozni akart a moziban? Máig is nyitott a kérdés.) Persze a filmkészítés már akkor nagy mértékben technikafüggő volt, és az elsőfilmes Janovics értelemszerűen nem értett hozzá. Ezért a francia Pathé cég szakembereivel dolgozott. Meg is bánta, de ez egy másik történet. (Egyébként benne van Janovics doktor visszaemlékezéseiben.) A jószimatú direktor hamar rájött, hogy a filmcsináláshoz két dolog kell: csapat és technika. A csapat egy része megvolt, hiszen rendelkezésre állt a magyar színjátszás színe-java. Már csak operatőrök-

néhány, általam bravúrosan bájosnak ítélt ábrázolás (például a kocsmák kül- és beltéréi közti egészen tündéri különbség, ami egyben rendkívüli szimbólumértékkel bír, számomra legalábbis) valószínűleg nem szándékos művészi koncepció eredménye, hanem inkább a rendelkezésre álló helyszínek kényszerűségéből fakad. Az eredmény azonban vitathatatlan. És hát az se semmi, hogy kényelmes székből nézhetem Jászai Marit a vásznon. Akinek egyébként, hogy anekdotázzak is, szép kis afférja volt Kertész Mihállyal *A tolonec* forgatása alatt. A Mozgófénykép Híradó tudósítása szerint: „Jászai Mari a Proja-film egyik darabjának, a *Toloncnak* mozifelvételénél működött közre, és közben Kolozsvár mellett súlyos baleset érte. Jászai Marinak szerepe szerint egy arra haladó hintót kell megállítani, és a benne ülőknek kártyát vetni. A kocsit hamarabb indult el, semmint Jászainak ideje lett volna a kártyákat összeszoperni, és így történt, hogy a kocsis sárhányója Jászai mellébe ütődött. Az orvosok bordatörést konstataáltak, és a művésznő most súlyos betegen fekszik a kolozsvári belgyógyászati klinikán.” A két művész szépen kitergette a vonatkozó szennyeszt a helyi sajtóban, a mű-

vésznő sértődötten hazautazott Budapestre, tehát filmes botrány is övezte a produkciót, ahogy kell.

A források szerint Kertész Mihály még két filmet forgatott Kolozsváron. Az egyik az első magyar történelmi filmként jegyzett *Bánk bán* volt, a másik pedig egy amerikai stílusú szórakoztató film, a *Kölcsönkért csecsemők*. Mindkét filmet elveszettnek tekintik a szakma. És mindkét film 1914-ben készült. Ugyanis Kertész Mihály egyetlen évig rendezett Kolozsváron. Ezt követően elindult a világhír felé, Ausztrián, Németországon át Hollywoodba. Ahol

aztán megcsinálta (rengeteg más mellett) azt a bizonyos *Casablancát*. Michael Curtiz néven. Amitől ma is ő a *casablancás* Curtiz. A legelfogultabb lo-kálpatrióta sem állíthatja tehát, hogy a Kertész-Curtiz-Mihály-Michael-Satöbbsi nevű filmrendező Kolozsváron rakta le az asztalra a szakmai rojál flösst. Az viszont kétségtelen, hogy emberünk (aki mellel 50 éve halt meg, a források szerint 1962. március 10-én vagy április 10-én vagy 11-én – érdekes, nem?) alaposan kivette a részét ama bizonyos bölcső ringatásából. Tagja a gyermek magyar film jelesre vizsgáló bábacsapatának. Miáltal – hogy visszatérjek az írást indító lamentatív diskurzusomhoz – talán mégis megérdemelne egy jelet. Valamilyet. Akármilyet.

Kertész Mihály: *A tolonec*. Jászai Mari és Fekete Mihály

re, rendezőkre és egyéb szakemberekre volt szükség. A technika pedig, akár csak ma, akkor is csupán pénz kérdése volt. És Janovicsnak volt pénze, akkor még. Belevágott tehát. És itt találkozunk a két ember életútja. Ugyanis a következő kolozsvári népszínmű-adaptáció rendezésére a Doktor Kertész Mihályt kérte fel. 1914-ben, persze. Az adaptálandó darab Tóth Ede *A tolonec* című népszínműve volt. Ez az a Janovics-Kertész „koprodukción”, amit nemrég megtaláltak, restauráltak, és rangjához nem illő számú közönség jelenlétében be is mutattak Kolozsváron. Az első jó magyar filmként is emlegették. És ebben igazuk van a forrásoknak. A film, minden technikai sutaság és jelenkori befogadói hiányosság ellenére (nemigen tudunk ma némafilmet nézni, ez van) kiváló. Megengedem,

KÓDEX –

[...] A mannheimi „szabadon lebegő értelmiség” és az úgynevezett független értelmiség ideája korunkban és a mi viszonyaink között azért is maradt meg ideának, mert nagyon ritka a független értelmiségi egzisztencia, a tudományos és kultúrateremtő, kultúrákövetítő értelmiségi pozíciók többnyire valamilyen alkalmazotti viszonyban léteznek, és ez, egy ennyire átpolitizálódott társadalomban, mindenképpen befolyásolja, akár korlátozhatja is a szabad állásfoglalást, véleményformálást, a cselekvő értelmiségi magatartást. Sőt, az apolitikusnak látszó értelmiségi magatartások mögött is feltételezhetjük ezt gyakorta, ma-gyarán az egzisztencia féltését. Igaz, a politikától, közélettől, társadalmi kérdésektől elforduló értelmiségi magatartás mögött leginkább mégis inkább a kiábrándulást kell feltételeznünk, az elmúlt évtizedek negatív tapasztalatait, annak a reménynek az elvesztését, hogy a politikai, közéleti cselekvés (a másoké is, és a miénk is) mégiscsak arra szolgál, hogy jobba tegye az életünket. Kérdés, persze, hogy a közösségi felelősségérzetről lemondó, szűkebb-tágabb környezete (városa-országa, nemzete) sorsa iránti egykori hivatástudatát felejtő, a saját szakmájában akár magas színvonalon teljesítő értelmiségi a szó klasszikus értelmében is értelmiséginek tekinthető-e még, hiszen az értelmiség attribútuma hagyományosan a közéleti aktivitás.

A saját szakmájukon túl széles társadalmi rétegekben is nagy reputációval rendelkező, egzisztenciálisan már függetlenebb tudósok és művészek, írástudók, tehát a fentebb már említett elit értelmiség közül viszonylag sokan bekapcsolódtak az elmúlt évtizedek során a közéleti, politikai vitákba. Ez elvileg jó is, természetes is, még az is, hogy megnyilvánulásaik, állásfoglalásaik során nem feledkeztek meg a maguk világnézeti, politikai értékválasztásairól, sőt, az aktuális kérdéseket annak talaján értelmezték. Nem tudom azonban, hogy minek (a végletesen megosztott, polarizált politikával átitatott szellemi, kulturális életünknek, a személyi habitusoknak, korlátoknak vagy mi másnak?) a következménye az, hogy a nyilvánosságban véleményt (így a közvéleményt is) formálók többsége (tisztelőt a kivételnek) átvette a hatalmi, pártküzdelmekben megszokott leegyszerűsítő, sematikus látásmódot, és lemondott a racionális, mérlegelő gondolkodásmódról. Maga is előszeretettel élt (él) sablonokkal, populáris túlzásokkal, fantomképekkel, s így maga is aktívan részt vett (vesz) a törzsi háborúk gerjesztésében, a kulturális ellentétek elmélyítésében, az ellenségkép-gyártásban – végeredményként az ország kettészakításában. [...]

Elek Tibor: Mégis, hogyan tovább?
Hítel, 2012. február

– INDEX

EMBER A ZENE MÖGÖTT

Az Imázs-ember

Mindenki másnak akar látszani, mint ami.

Az egyik videoreklámban macska nézi magát egy tükörben. A tükörből egy jóképű orosz-lánarc néz vissza a macskára. A mű is tükör, és mi mindnyájan szeretnénk, ha az az arc nézne vissza, amelyet mi magunknak, mint legelőnyösebbet, elképzelünk. A művészek különös gondokkal építik, vigyázzák imázs-arc-képüket. Amíg nem volt fotózás, a festők könnyen szépíthették az arcképeket a megrendelő tetszése szerint. A fényképezés elterjedése óta ez már nehezebben megy. Kezdetben mindenféle eszközzel retusálták a képeket, később a legkülönbözőbb trükkökkel tették minél tetszetősebbé. A mű ruha is, amely díszíti az alkotóját, tehát fontos holmi. A ruha (pardon!, a mű) teszi az embert – véljük sok szerzői gesztus mögött. Nem mindegy, hogy egy zenemű milyen előadásban, miféle előadókval és milyen minőségű hangfelvételtől jut el a hallgatósághoz. Nemcsak a könnyű fajsúlyú művekre gondolok, de bizony a „RUHA” a legnagyobb művek esetében sem elhanyagolható tényező. Be sokszor kötelező a „kis-, és nagystélyi ruha”, „a frakk” a művek számára is. A modern civilizáció sokszor többre becsüli a saját maga létrehozta második valóságot, mint a természetadta eredetit. A valóság megmásmításának mesterei lettünk. Iparág született belőle, sőt, tudomány is: a REKLÁM, mint a valóság ÚJRAALKOTÁSA. A két valóság, a LÉNYEG és az ÁLKÉP szétválasztását ránk bízzák. És természetesen minduntalan hibázunk, elbukunk a képzelet vizsgán, hiszen olyan mesteri az álcázás, hogy ember legyen a talpán, aki el tud igazodni a pokoli zűrzavarban.

Nézem a *Lohengrin* legújabb előadását. A főszereplő farmernadrágban, egy vicses, kékes-szürke trikóban, Adidas-cipővel szaladgál a színpadon és a *Grál-szentségről* meg a *Hattyúról* énekel. Mögötte áll a kórus valami furcsa egyenruhában – különösen a nőket illetően –, falusi tanítónők öltözködésére emlékeztető, fakó-zöld blúzt, szürkés-kék szoknyát „mintáz” (a férfiakat teljesen elfedi a nők sorfala). Ebben feszeng-

nek valami kopár gyűlésterem sivar képi semmitmondásában. Nagyon furcsa tükört tart a rendező-színpadkép tervező az opera elé. Pontosabban fogalmazva: a ZENE elé. Nem hiszem, hogy ilyennek szeretné látni önmagát ez a csodálatos zene. Ez csak egy a nemrégiben látott színpadkép-tükrök sorából. Se szeri, se száma a legkülönbözőbb fantasztikumoknak, amelyek manapság ellepik az operaházak színpadát. Hajlandó vagyok komolyan venni a modern rendezői szándékokat, és nem akarok kételkedni azok őszinteségében. De erősen foglalkoztat az, hogy mindez miért történik? Miért vált ennyire gyakorivá ez az új színpadi IMÁZS? Miért kell ilyen szélsőséges módon lerombolni a korábbi hősi imázst? Csak azért, hogy ÚJAT HOZZUNK! Vagy hogy ÚJJAT HÚZZUNK a közönséggel? És ezt MI, a KÖZÖNSÉG kívánjuk?, mint ahogyan ezt a reklámok unos-untalan belénksúlykolják? Állandóan ott áll a figyelmeztetés: YOU'RE WATCHING, ÖNÖK VÁLASZTOTTÁK. Tényleg, mi, emberek állunk az új, elképesztő imázskreációk mögött? ROMBOLVA ÉPÍTÜNK?

A sokféle imázsteremtés között nemrégiben feltűnt a Mezzotéven a PAPIER A MUSIQUE, zeneszerzőket bemutató műsora is. Próbálom ízlelgetni, fordítgatni a két szót: PAPÍR, ZENE. Az első, ami eszembe jut, a közismert kifejezés: *papiros muzsika*. Vagyis: szépen néz ki a papíron, de nem biztos, hogy jól is hangzik a hangszeren, hangszereken. *Papír (kottapapír) a zene számára* – próbálom szépíttetni a műsor címet. Gyakorlatból tudom, hogy milyen fontos a papír minősége, színe, tapintása abban a pillanatban, amikor a zenét író kézbe veszi és elkezd rajta dolgozni. A műsor képanyaga jórészt erre a munkára összpontosul, hangjegyekre, amit a szerző a szemük láttára felrajzol a vonalrendszerre. Valóban tetszetős képsor egy kis muzsikával, amiből jóformán semmi sem kivehető, mert rábeszélnek a zenére. Az IMÁZS mögötti emberről kéne valami komolyat, őszintét megtudnunk, de csak az imázssal maradunk. Állítólag ennyi is elég nekünk, NÉZŐKNEK.

TERÉNYI EDE

Májusi évfordulók

- 1 – 340 éve született Joseph Addison angol költő
150 éve született Marcel Prévost francia író
2 – 240 éve született Novalis német költő
3 – 130 éve született Henri-René Lenormand francia író
4 – 100 éve született Eloi Sinervo finn költő
5 – 730 éve született Juan Manuel spanyol író
6 – 90 éve született Bezerédj Zoltán németországi író
135 éve halt meg Viliam Paulini-Tóth szlovák író
150 éve halt meg David Henry Thoreau amerikai író
7 – 120 éve született Milutin Bojic szerb költő
610 éve született Josijó Kanejosi japán költő
8 – 135 éve született Adolf Meschendörfer erdélyi német író
9 – 100 éve született Ottlik Géza író
135 éve született Jean Tharaud francia író
10 – 130 éve született Bojan Panev bolgár kritikus
11 – 20 éve halt meg Kolozsvári Grandpierre Emil író
190 éve született Szigeti József drámaíró
12 – 200 éve született George Barițiu román író
13 – 140 éve halt meg Moritz Hartmann osztrák költő
14 – 100 éve született Hegedűs Géza író
20 éve halt meg Klaniczay Tibor irodalomtörténész
100 éve halt meg August Strindberg svéd író
15 – 100 éve született Salamon Ernő erdélyi költő
150 éve született Arthur Schnitzler osztrák író
20 éve halt meg Szépréti Lilla erdélyi író
17 – 60 éve halt meg Paul Bujor román író
110 éve született Elena Iordache román író
80 éve halt meg Szini Gyula író
18 – 40 éve halt meg Csépe Imre jugoszláv költő

- 140 éve született Bertrand Russell angol filozófus
19 – 250 éve született Johann Gottlieb Fichte német filozófus
120 éve halt meg Teleki Sándor író
20 – 110 éve született Catulle Mendès francia író
130 éve született Sigrid Undset norvég író
21 – 140 éve született Divald Kornél történész
310 éve született Francisco Xavier de Oliveira portugál író
22 – 100 éve halt meg Esref török költő
190 éve született Gheorghe Sion román író
23 – 170 éve halt meg José de Esporenceda spanyol költő
170 éve született Maria Konopicka lengyel író
24 – 385 éve halt meg Luis de Góngora y Argote spanyol költő
25 – 100 éve született Irma Greszde lett író
26 – 190 éve született Edmond Goncourt francia író
110 éve született Ivan Ivanovics Katajev orosz író
70 éve halt meg Kóbor Tamár író
135 éve született Jean Schlumberger francia író
27 – 135 éve született Domanovszky Sándor történész
175 éve született Vajda János költő
28 – 150 éve halt meg Lev Alekszandrovics Mejer orosz költő
29 – 100 éve született Pamela Johnson angol író
100 éve született Anișoara Odeanu román költő
30 – 80 éve halt meg Wilhelm Fischer osztrák író
31 – 85 éve halt meg Ferenczi Zoltán irodalomtörténész
150 éve halt meg Johann Nepomuk Nestroy osztrák író
110 éve született Konsztantyin Georgijevics Pausztovszkij orosz író
? – 635 éve halt meg Guillaume de Machaut francia költő

Tudatlanság

Mindenki tudja, hogy bizonyos dolgokat nem lehet megvalósítani, míg nem jön valaki,...

Albert Einstein fenti gondolatának folytatását rejti a fősorok.

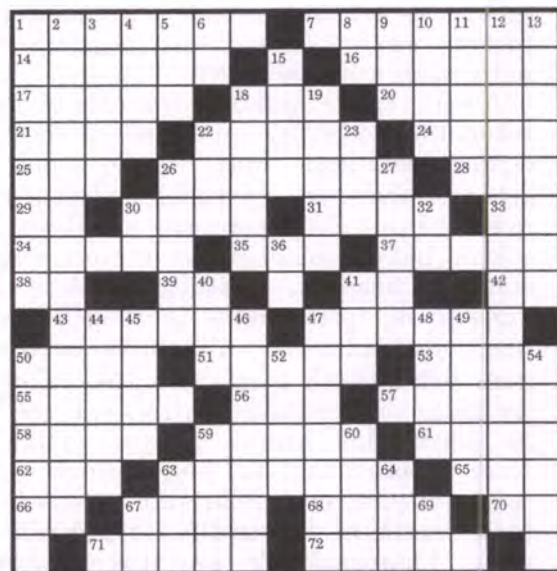
VÍZSZINTES

1. Csinos, szemrevaló. 7. Levelet küldünk benne. 14. Feltett szándék. 16. ... Csoma Sándor; Ázsia-utazónk. 17. Egykori futballkupa. 18. Éra. 20. Hőre utaló idegen előtag. 21. Teréz beceneve. 22. Mulatóhely. 24. Cél, németül. 25. Menyasszony. 26. Étkezéshez előkészített asztalon a helye. 28. Kambodzsa, Gabon és Vatikán autójelzése. 29. A laurencium vegyjele. 30. Fénykép. 31. ... a gyümölcs; Steinbeck regénye. 33. Képző, a -ve párja. 34. Valami hátától. 35. Mely dolgot? 37. Kocsonyásodik a vér. 38. Római 49-es. 39. Al ... Meola; dzsesszgitáros. 41. Juttat. 42. Nősténye a kanca. 43. Bőrét barnító. 47. Lámpát kikapcsoló. 50. Kelemen beceneve. 51. Ott, a mélyben (népies). 53. Jászvásár román neve. 55. Imola az oviban. 56. Közteher. 57. Modor, mód, szokás. 58. ... dant vitia; A tétlenség a bűnök forrása. 59. Nagytetű papagájfajta. 61. Némító gomb televízió távirá-

nyítóján. 62. Kissé laikus! 63. Bizonyító tényekkel ellátó. 65. Egyhangúan lejt! 66. Népiesen juttat. 67. Bagdad a fővárosa. 68. Magyar megye és folyó. 70. Az Arno partjai! 71. Koordinátarendszer kezdőpontja. 72. Lengyel város.

FÜGGŐLEGES

1. Lényegre vonatkozó. 2. A folytatás kezdete. 3. Éléstár. 4. Övezet, angolul. 5. Tanács, németül. 6. Ott kezdődik! 8. Kiváló tényező. 9. Barnásvörös. 10. Láncfonalat kezel. 11. Kettőroppan. 12. A folytatás befejezése. 13. Jegességét veszti. 15. Északi germán isten. 18. Fekete égéstermek. 19. Díszítés szűrőn, kézimunkán. 22. ... It Be; a Beatles slágere. 23. Telér tartalmazza! 26. Pótló, kiegészítő. 27. Könyvet megjelentető. 30. Pázsit. 32. Kilóliter, röviden. 36. Levelet küld. 40. Idegen előtag; azonos. 41. Világos angol sör. 44. Idegen Alajos! 45. Hosszú nyelvű lándzsa. 46. Azon a helyen elhelyező. 47. Titkon magához vevő. 48. ... Neeson; filmszínész. 49. Készül a vizsgára. 50. Nagy erővel füstöt ont a kémény. 52. Számszerű tény. 54. Angol hadvezér, Cromwell veje. 59. Dózis, porció. 60. Ház alsó, stabil része. 63. Aranka beceneve. 64. Dolog közepe! 67. Jegyzetel. 69. Rangjelző előtag.

A Helikon 7. számában közölt Törvények című rejtély megfejtése: ... és fogalma sincs, mit ír elő.

BOTH LÁSZLÓ

Az oldalt gondozta NAGY MÁRIA

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége
Nemzeti Kulturális Alap

BETHLEN GÁBOR
Alap

Nemzeti Kulturális Alap

TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS
A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

Kolozsvár Város Tanácsa
Bethlen Gábor Alap
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KÁRACSONYI ZSOLT
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
MÓZES ATTILA: próza

PAPP ATTILA ZSOLT: társulmányok
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlógépes törzesszám: NAGY MÁRIA, nyomatja a Miskolczi Kis Működés református sajtóközpont

A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Câmpeni 13. Postafiók 245, telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: kvart.helikon@gmail.com
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288 Honlap: www.helikon.ro